

Milešov

ve středověku a novověku

O projektu a výstavě

Výstava *Milešov ve středověku a raném novověku* vznikla v rámci projektu *Dokumentace, digitalizace a prezentace ohroženého kulturního dědictví v příhraniční oblasti severozápadních Čech*, který byl podpořen programem aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI) financovaného Ministerstvem kultury České republiky.

Na řešení projektu se v letech 2012–2015 podílel výzkumný tým složený z pracovníků Národního památkového ústavu ÚOP v Ústí n. Labem a z pracovníků Filozofické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem – katedry historie a Centra pro dokumentaci a digitalizaci kulturního dědictví.

1 Zámek a kostel sv. Antonína Paduánského v Milešově od severovýchodu, foto: Antonín Kadlec 2012.

2 Socha sv. Antonína Paduánského, foto: Petr Hrubý 2012.

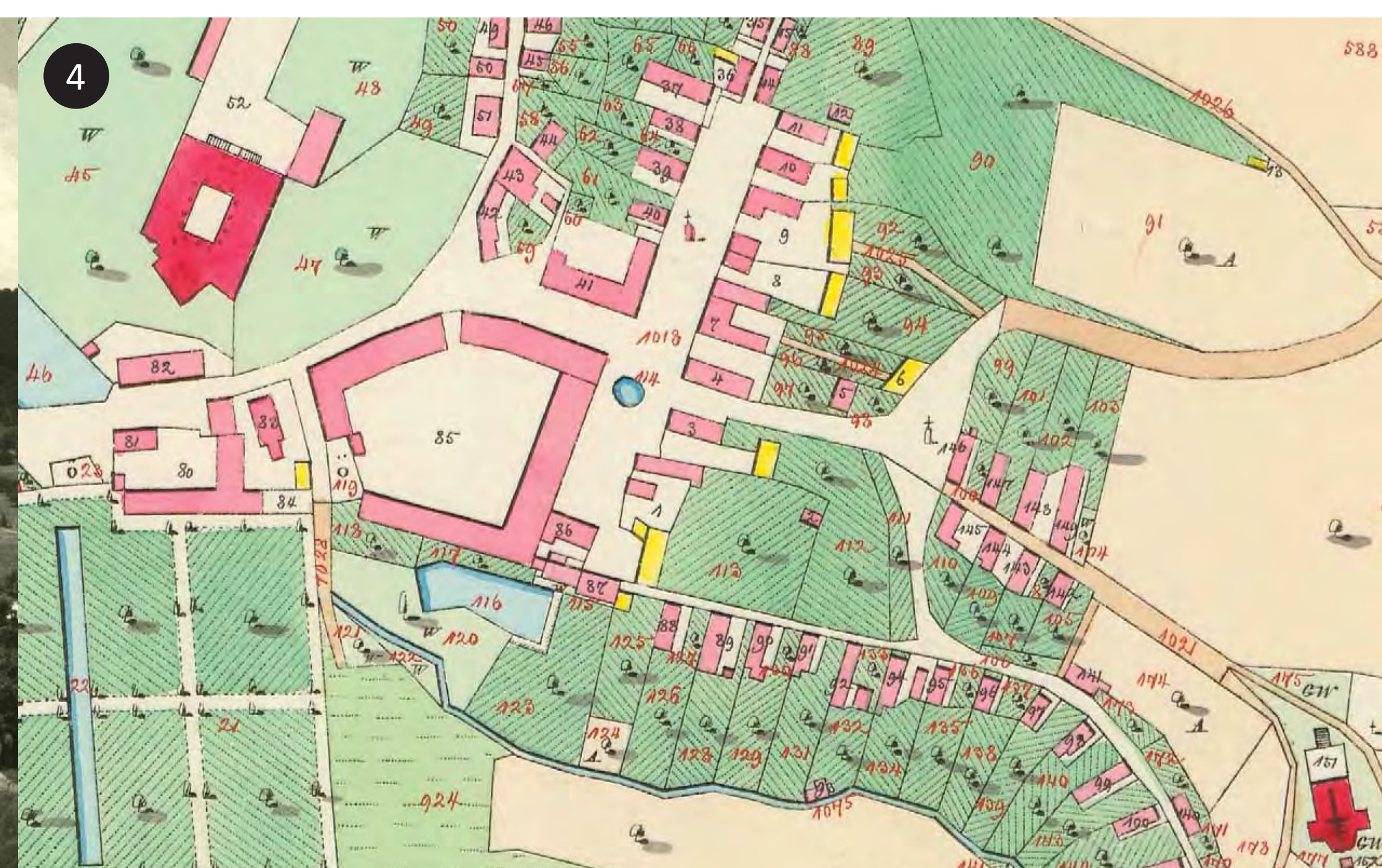
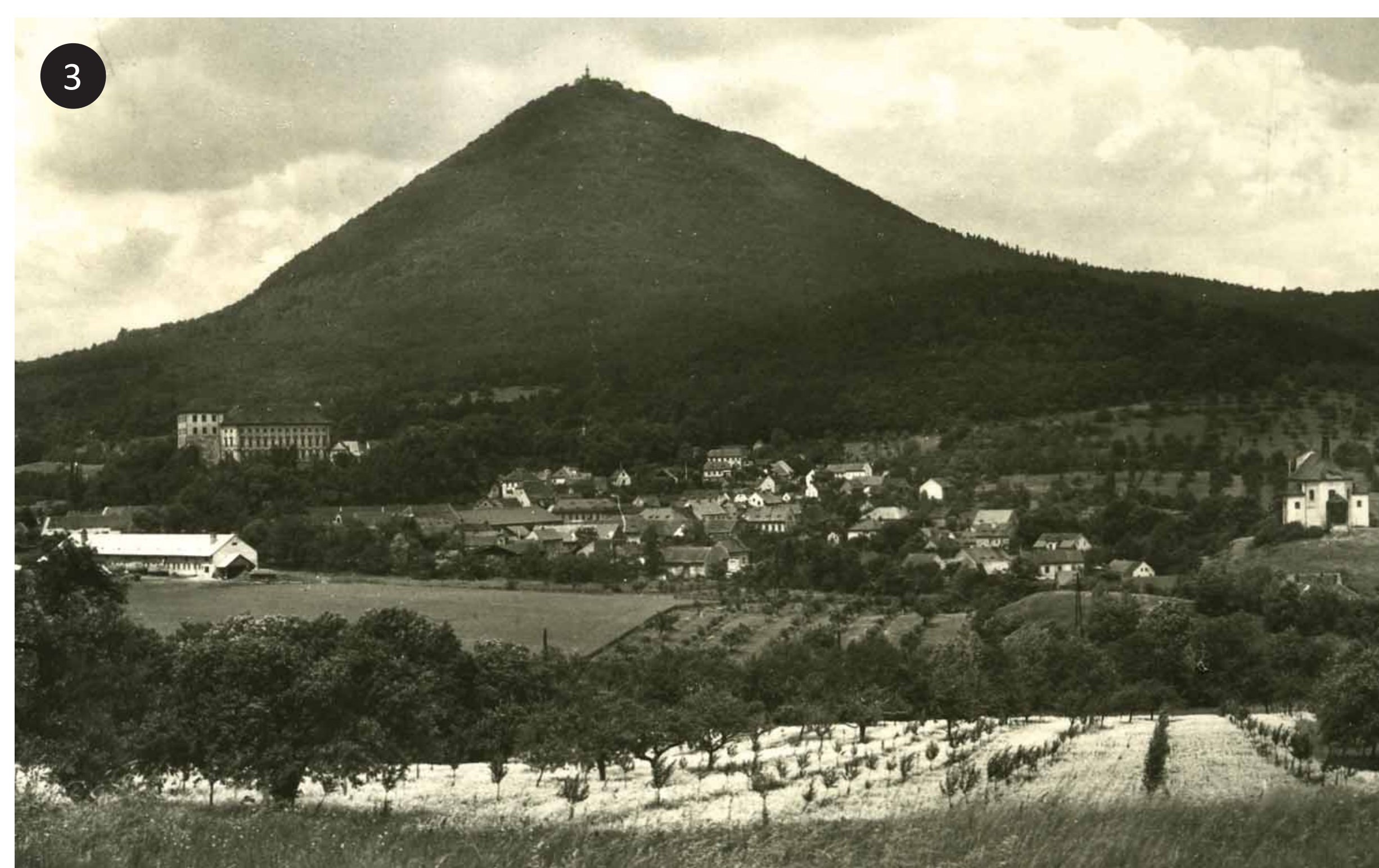
3 Milešov od jihu, Soukromý archiv Víta Rendla, autor neznámý.

4 Milešov na císařském povinném otisku mapy stabilního katastru z roku 1843, Ústřední archiv zeměměřictví a katastru.

5 Pohled na krajinu Milešova z 19. století, v popředí osada Mlýnce a kostel sv. Antonína Paduánského, v pozadí milešovský zámek, hospodářský dvůr. Oblastní muzeum v Litoměřicích, sbírka pohlednic, inv. č. 29384, autor neznámý.

6 České středohoří a Milešov na Müllerově mapě Čech z roku 1720, mapový list sekce 7, Historický ústav Akademie věd České republiky, v.v.i.

7 Pohled na historické jádro Milešova z kostela sv. Antonína Paduánského, foto: Kamil Podroužek 2013.

Projekt, zaměřený na dokumentaci a digitalizaci ohrožených památek příhraniční oblasti severozápadních Čech, si kladl za cíl zmapovat fond vybraných ohrožených památek na území Ústeckého kraje, s přesahy do kraje Libereckého a Karlovarského. Za užití tradičních i nejmodernějších metod byla dokumentována sakrální a lidová architektura, městské domy a drobné památky. Součástí projektu bylo také vytvoření systematizovaných metodik pro dokumentaci ohroženého nemovitého kulturního dědictví a specializovaných map. Jedním z výstupů projektu je i tato výstava prezentující dlouhodobý výzkum oblasti Milešova nacházejícího se v Českém středohoří. Na následující sérii bannerů je prezentována nejen historie a vývoj krajiny mikroregionu a nejvýznamnější kulturněhistorické památky, ale i ukázky aplikace nejmodernějších metod dokumentace.

Hlavní autoři výstav:

Kamil Podroužek, Vilém Zábranský

Spoluautoři:

Martin Barus, Vladimír Brůna, Jakub Doležel, Jan Horák, Michaela Hrubá, Petr Hrubý, Petra Kubátová, Jan Leibl, Martin Medek, Jakub Pátek, Ivan Peřina, David Skalický, Táňa Šímková, Eva Ublová, Tomáš Velmský

Odborná spolupráce:

Pavel Hlavenka, Vít Honys, Tomáš Kyncl, Jiří Krechler, Zdeněk Marek, Pavel Raška, Michal Trněný, Barbora Větrovská, Jiří Vidman

Grafický návrh a sazba:

Eva Štefanová

Autoři děkují následujícím institucím a občanům Milešova za spolupráci, poskytnutí ikonografických materiálů a umožnění vstupů do objektů.

CSP Litoměřice – Domov důchodců Milešov, Biskupství litoměřické, Obecní úřad Velemin, Regionální muzeum v Teplicích, Oblastní muzeum v Litoměřicích, Státní oblastní archiv Litoměřice, pobočka Děčín a Ústav dějin umění Akademie věd ČR, v.v.i.

Jitka Brabencová, Josef Brabenec, Vladimír Elleder, Kateřina Hadašová, Bohumil Hajný, Vladimír Hajný, Hana Hrachovinová, Irena Jelínková, Jiřina Jílová, Vlasta Karfíková, Vladislav Karfík, Vladislav Kouba, Ladislav Petřík, Vladimíra Reindhartová, Vít Rendl, Jurij Sasin, Ludmila Špecingerová, Otakar Špecinger, Zdeněk Vytlačil, Luděk Záhejský, Filip Zikmund

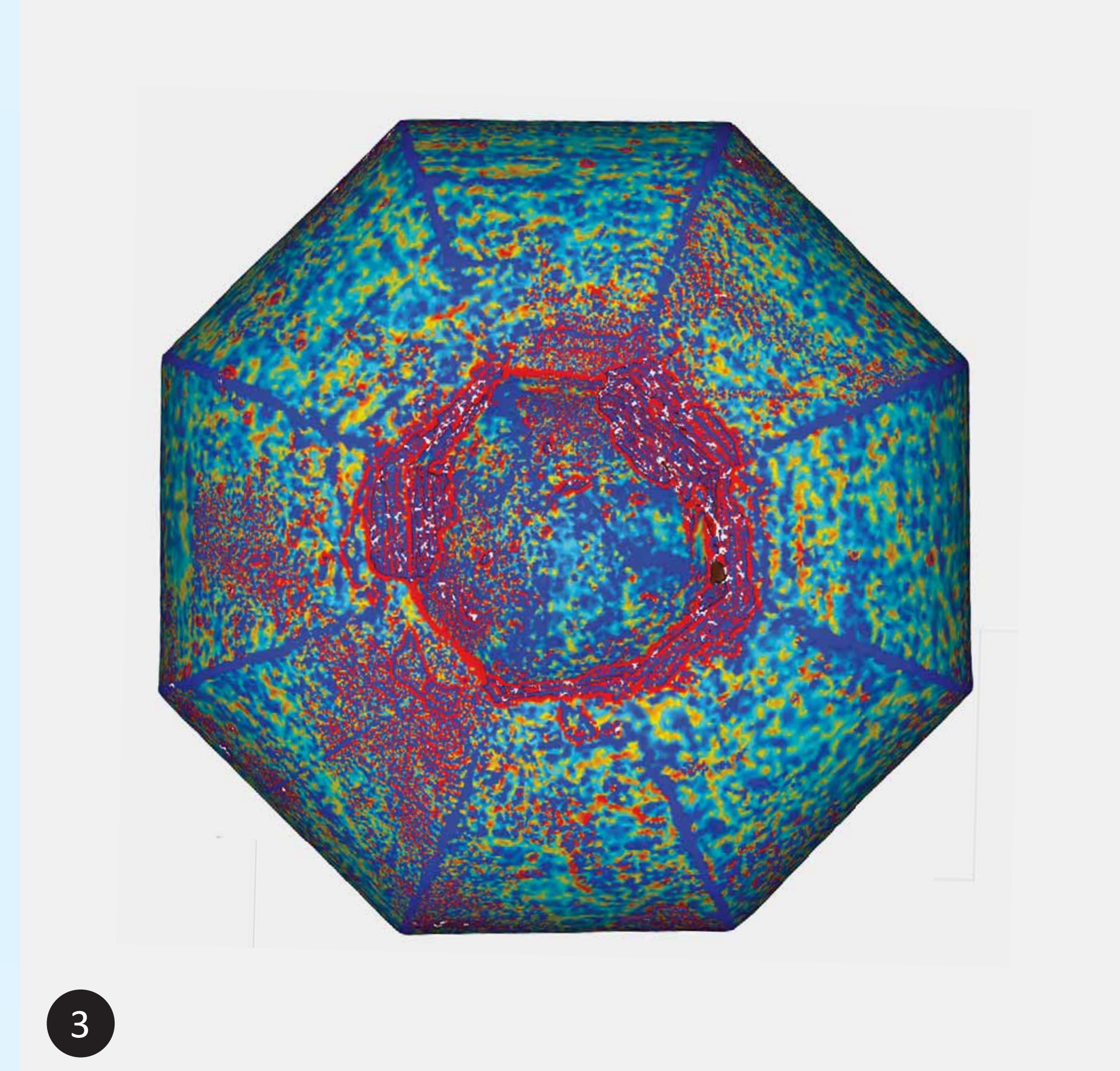

Výstava vznikla v rámci projektu Dokumentace, digitalizace a prezentace ohroženého kulturního dědictví v příhraniční oblasti severozápadních Čech. Řešitelé: Národní památkový ústav ÚOP v Ústí nad Labem a Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Filozofická fakulta. Projekt byl podpořen v rámci programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI), číslo projektu DF12P010VV009.

SKENOVÁNÍ

Milešov ve středověku } METODY » laserové skenování a novověku

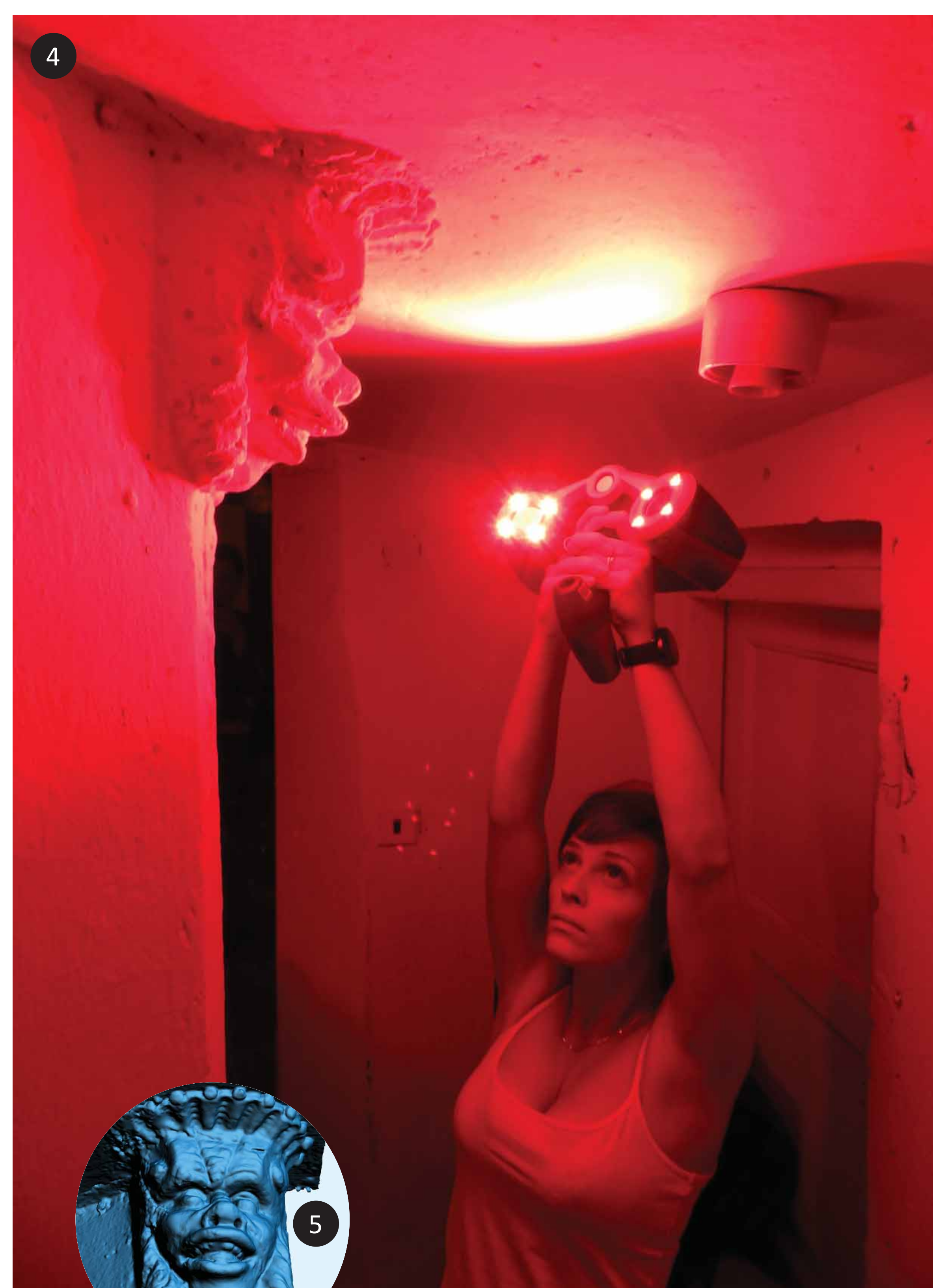
Laserové skenovací systémy patří v posledních dvou dekádách mezi rychle se rozvíjející technologie bezkontaktního sběru prostorových dat. Získané soubory informací slouží jako datová základna pro 3D modelování a vizualizaci stavebních objektů a konstrukcí, podzemních prostor – důlních děl, interiérů, terénů, volně stojících soch a podobně. Vlastností těchto systémů je rychlost sběru dat, přesnost, komplexnost a také bezpečnost při terénních pracích. Laserové skenování patří stejně jako geodézie, kartografie, metody dálkového průzkumu, fotogrammetrie, mezi tzv. geotechnologie, které jsou mezi sebou vzájemně provázány a doplňují se.

Kromě uchování informace o tvaru a struktuře povrchu dokumentovaných objektů jsou skeny využívány především při základním výzkumu. To, že 3D modely v digitálním prostředí dovolují natáčení, přibližování a oddalování, změny bočního osvětlení a vytažení kontur, umožňuje čtení rytých nápisů, které již nejsou čitelné pouhým okem, identifikaci trasologické stopy nástrojů, porovnávání detailů artefaktů i domodelování jejich nedochovaných částí. Pro svou názornost jsou skeny dobře využitelné také pro prezentaci dokumentovaných objektů.

Obecně lze říci, že ke skenování lze využít několik typů zařízení. Tato zařízení pracují na různých principech a liší se v přesnosti, rychlosti, dosahu a využití. Laserový skener využívá vlastností laserových paprsků, které jsou po odrazu od skenovaného objektu skenovacími zařízeními opět zachyceny a vyhodnoceny. Následně jsou získané informace o souřadnicích částí objektu sloučeny a vzniká tak 3D model objektu. Optický skener pracuje na jiném principu. Přístroj při každé změně pozice snímá objekt z různých úhlů prostřednictvím mnoha desítek fotografií. Snímky jsou poté v rámci zpracování dat vzájemně tzv. zapozicovány a konečně vytvářejí výsledný 3D model objektu.

V rámci projektu NAKI byly v Milešově zdokumentovány pomocí laserových skenerů FARO Focus 3D, VIU sken, EXA sken a optického skeneru Artec Eva, tyto objekty:

- zámek, čp. 1,
- kasino v zámeckém parku,
- hospodářský dvůr, čp. 74,
- pivovar,
- kostel sv. Antonína Paduánského,
- kalvárie s kaplí,
- sousoší sv. Anny,
- sochy sv. Antonína Paduánského, sv. Jana Křtitele, sv. Prokopa a podstavec sochy sv. Zikmunda
- hrad Ostrý a jeho vstupní kamenná brána.

- 1 Dokumentace podstavce sochy sv. Zikmunda v Milešově, foto: Michal Trněný 2012.
- 2 Pohled na 3D model vstupní brány do objektu hospodářského dvora v Milešově bez textury, zpracovali: Zdeněk Marek, Barbora Větrovská 2012.
- 3 Zobrazení křivosti a destrukce povrchu dřevěného bednění klenby kasína v Milešově, zpracoval: Zdeněk Marek 2013.
- 4 Dokumentace maskaronu z točitého schodiště na zámku v Milešově, foto: Michal Trněný 2013.
- 5 Prostorový model maskaronu z točitého schodiště na zámku v Milešově, zpracovali: Markéta Havlatová, Michal Trněný 2013.
- 6 Multispektrální ortosnímek ve vysokém rozlišení, stropní freska kasína v Milešově, zpracoval: Zdeněk Marek 2013.
- 7 Čelní ortogonální pohled sochy sv. Prokopa v Milešově, zpracovali: Zdeněk Marek, Barbora Větrovská 2013.
- 8 Prostorový model kalvárie v Milešově, zpracovali: Zdeněk Marek, Barbora Větrovská 2013.

Výstava vznikla v rámci projektu Dokumentace, digitalizace a prezentace ohroženého kulturního dědictví v příhraniční oblasti severozápadních Čech. Řešitelé: Národní památkový ústav ÚOP v Ústí nad Labem a Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Filozofická fakulta. Projekt byl podpořen v rámci programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI), číslo projektu DF12P010VV009.

ZAMĚŘENÍ

Milešov ve středověku a novověku } METODY » stavební zaměření

Stavební zaměření je základní a nejpoužívanější metodou dokumentace staveb. V některých případech se ke zvýšení přesnosti této metody, případně efektivnosti či z časových důvodů, užívá kombinace s dalšími metodami, například geodetickým zaměřením nebo fotogrammetrií. Hlavní výhodou stavebního zaměření je možnost důkladného seznámení se se stavbou a její prostorové uchopení. Pracovník, který toto často časově náročné měření provádí, tak může odhalit celou řadu důležitých detailů a souvislostí, které by v případě užití méně náročných metod nemusel rozlišit. Časovou náročnost metody lze tedy chápat i jako její přínos a nutný předpoklad zodpovědného přístupu k dokumentaci.

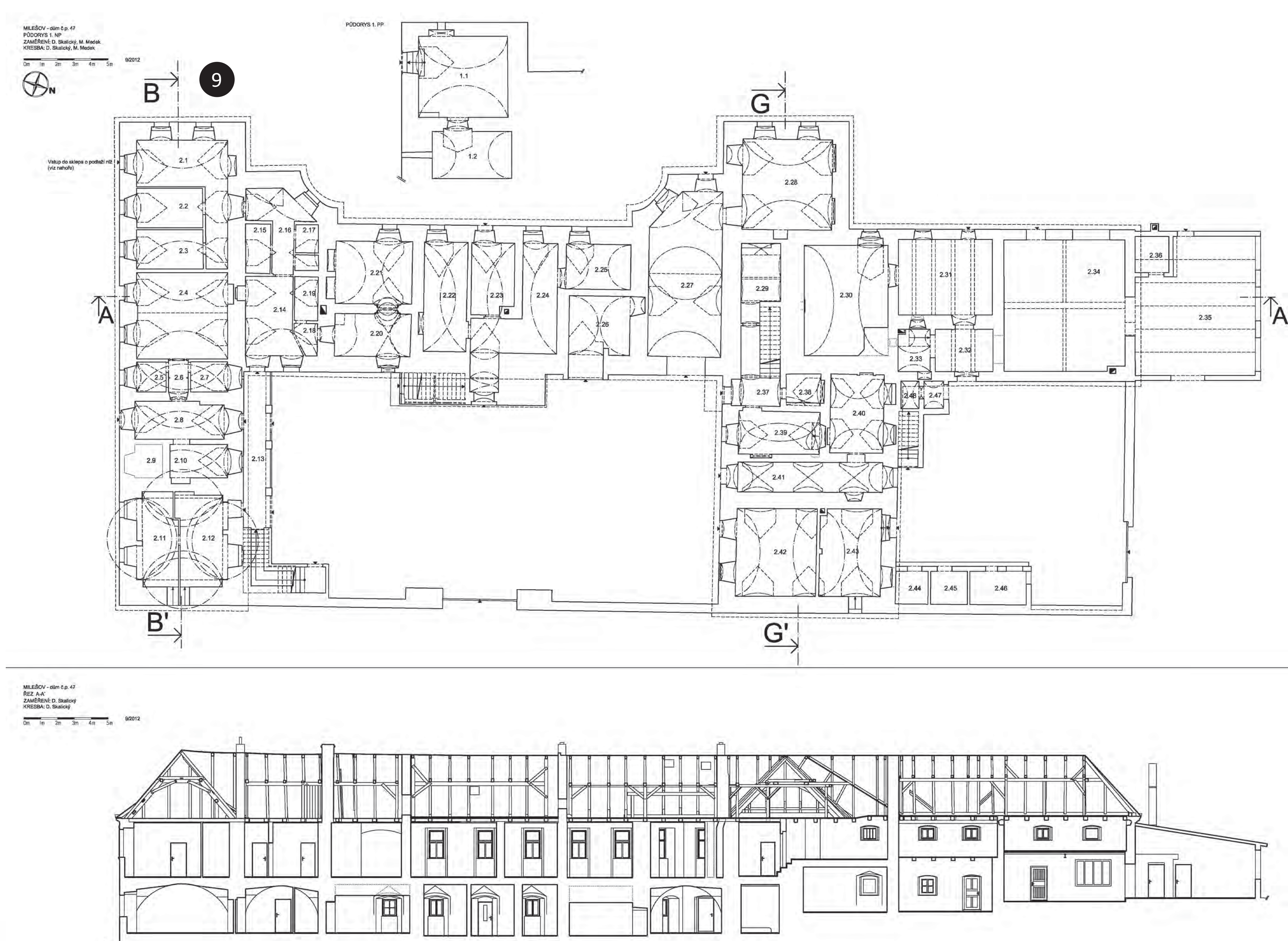
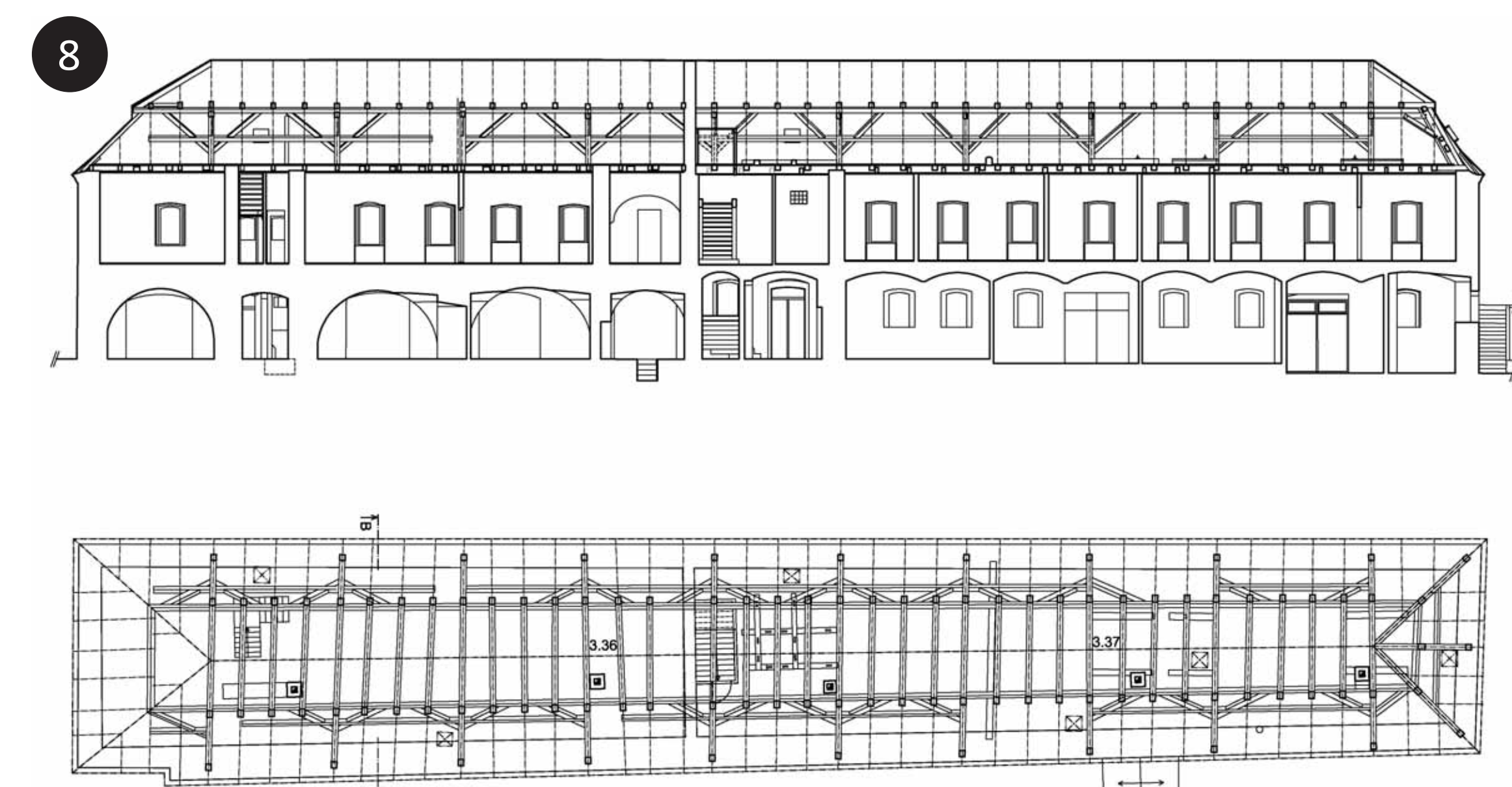
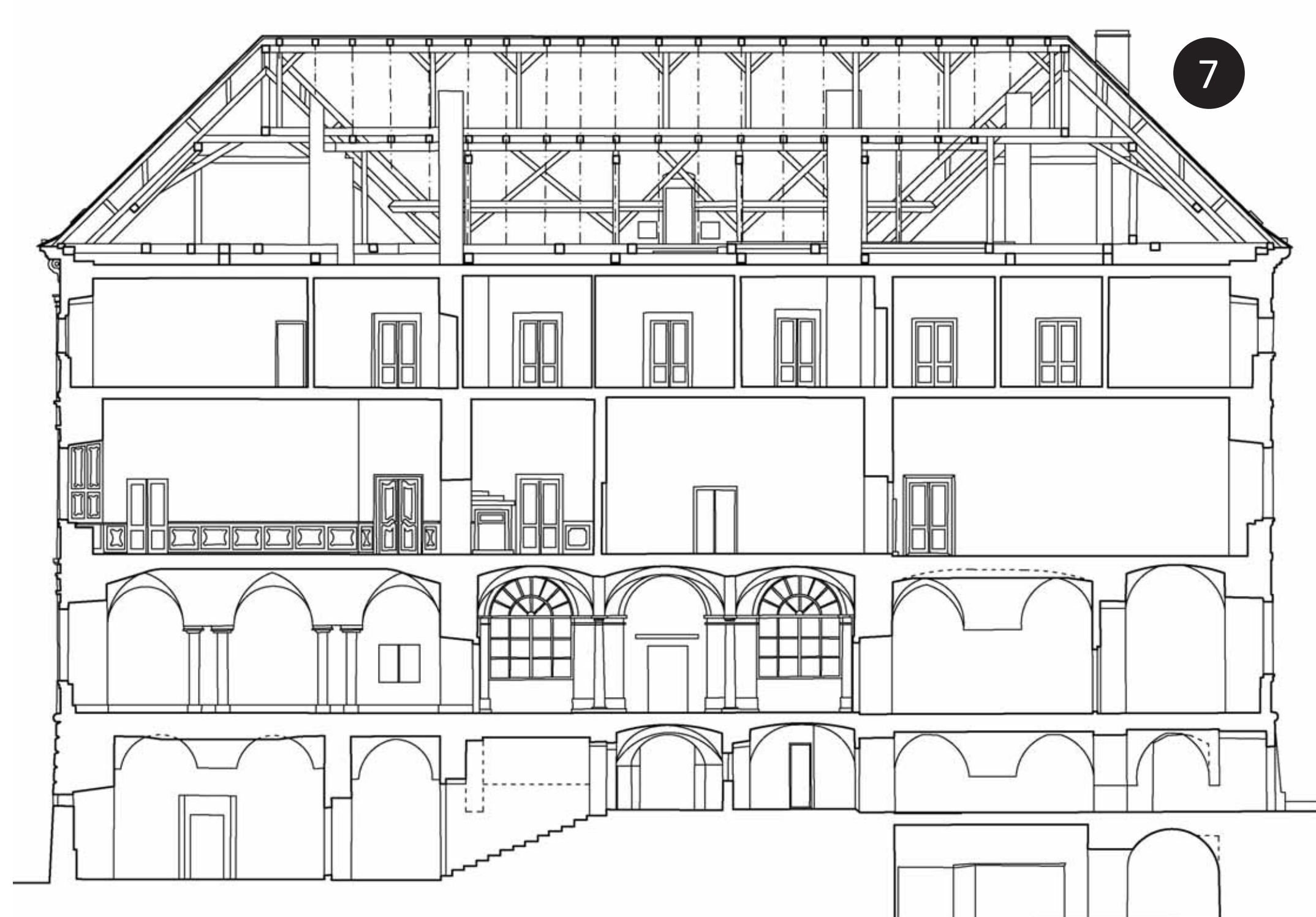
Ve výstupech stavebního zaměření se také významně odráží primární důvod jejich vzniku. Proto se jeví jako problematické užití starší stavební dokumentace, tedy zaměření stávajícího stavu architektonickou nebo projekční kanceláří. Primární důvody vzniku takového zaměření jsou zcela odlišné od důvodu vzniku památkové dokumentace a ve svých výstupech se tak mohou podstatně lišit. Běžné zaměření stávajícího stavu, které nevzniklo v rámci památkové péče, užívá pro některé architektonické prvky, jako jsou například klenby, pouze ustálenou výkresovou značku a nezabývá se zaměřením jejich skutečného průběhu. Přesně takovým případem rozdílných výsledků je stavební zaměření milešovského zámku z roku 1981 a jeho současná revize realizovaná v souladu s metodikou památkové péče.

Nevýhodou stavebního zaměření mohou být poměrně vysoké nároky kladené na zkušenosti dokumentátora, spočívající především ve znalosti historických stavebních technik a ve schopnosti interpretace měřených konstrukcí. Další problém při stavebním zaměření souvisí s ověřováním správnosti získaných dat v terénu, protože to je zpravidla možné až po jejich komplexním zpracování. Tuto situaci pak nelze řešit jinak než opakovaným měřením. Eliminovat nadbytečné výjezdy lze do značné míry pořízením důkladné fotodokumentace.

V rámci projektu NAKI byly v Milešově stavební zaměřeny tyto objekty:

- kostel sv. Antonína Paduánského,
- zámek, čp. 1,
- vdovské sídlo, čp. 74,
- kasino v zámeckém parku,
- hospodářský dvůr, čp. 47,
- sklepy bývalého pivovaru, čp. 79 a 88,
- reliktů pivovarské sladovny, čp. 82.

- 1 Zpracování výstupů stavebního zaměření, foto: David Skalický, 2012.
- 2 Stavební zaměřování kostela sv. Antonína Paduánského v Milešově, okenní otvor v jižním průčelí presbytáře nemá šambrány, foto: David Skalický, 2014.
- 3 Stavební zaměřování detailů fasád hospodářského dvora v Milešově, štuková profilace římsy již zanikla, foto: David Skalický, 2012.
- 4 Zpracování výstupů stavebního zaměření, foto: David Skalický, 2012.
- 5 Stavební zaměřování detailů fasád hospodářského dvora v Milešově, profilované pískovcové ostění, foto: David Skalický, 2014.
- 6 Stavební zaměřování krovu hospodářského dvora v Milešově, náčrt krovu, foto: David Skalický, 2012.
- 7 Výkres příčného řezu zámku v Milešově, oprava zaměření z roku 1981, zpracovali: Ivana Fuksa, Kamil Podroužek, David Skalický 2013.
- 8 Výkresy půdorysu krovu a podélného řezu západního pavilonu zámku v Milešově, oprava zaměření z roku 1981, zpracovali: Robert Blanda, Lenka Brůžová, David Skalický 2013.
- 9 Výkresy půdorysu přízemí a podélného řezu milešovského vdovského zámku, čp. 47, zpracovali: Martin Medek, David Skalický, 2012.
- 10 Výkres podélného řezu východního pavilonu zámku v Milešově, oprava zaměření z roku 1981, zpracovali: Jan Horák, Jana Štíplová, Anna Zubáčová 2013.

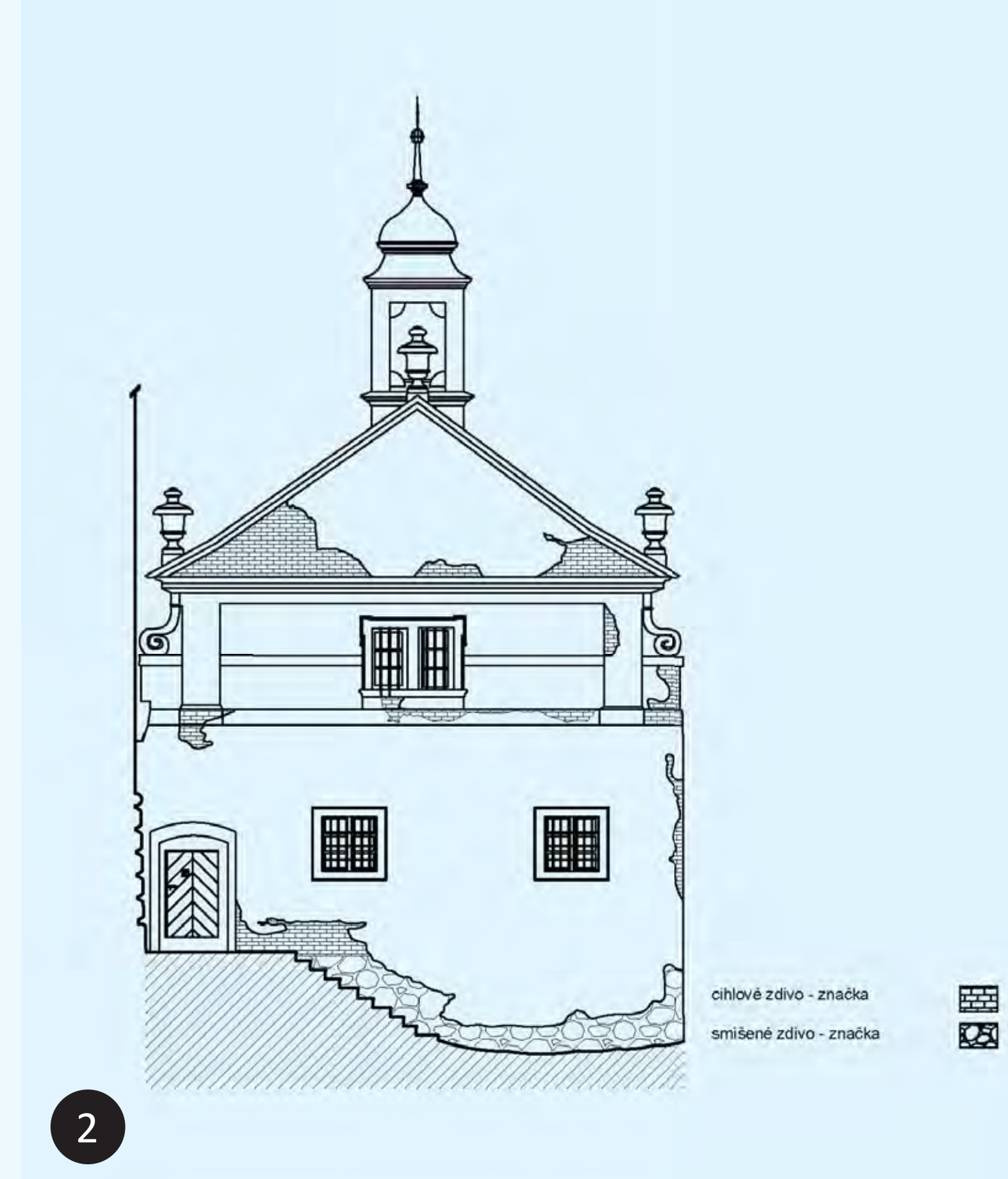
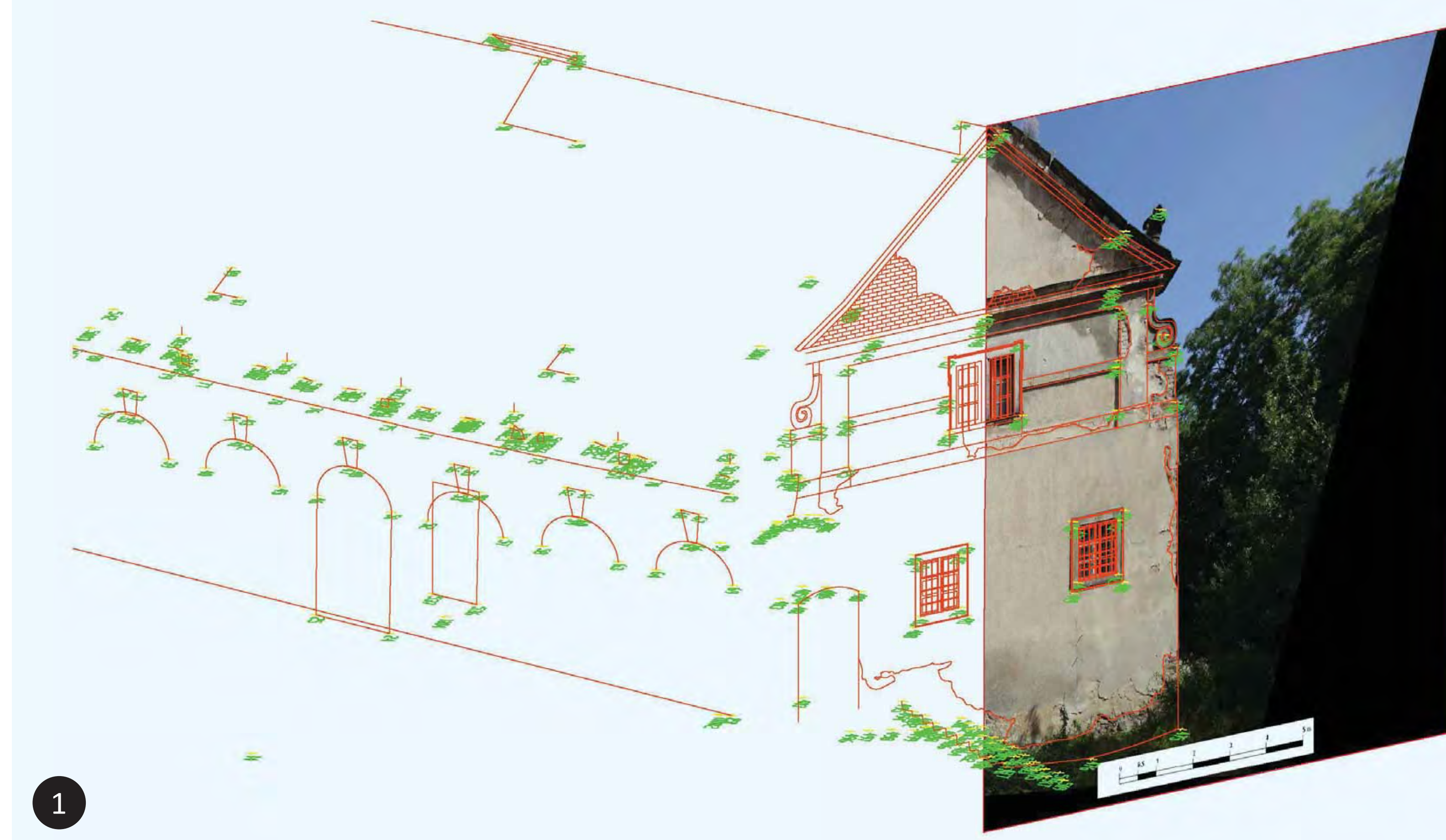

Výstava vznikla v rámci projektu Dokumentace, digitalizace a prezentace ohroženého kulturního dědictví v příhraniční oblasti severozápadních Čech. Řešitelé: Národní památkový ústav ÚOP v Ústí nad Labem a Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Filozofická fakulta. Projekt byl podpořen v rámci programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI), číslo projektu DF12P010VV009.

• fotogrammetrie

Milešov ve středověku } METODY » fotogrammetrie a novověku

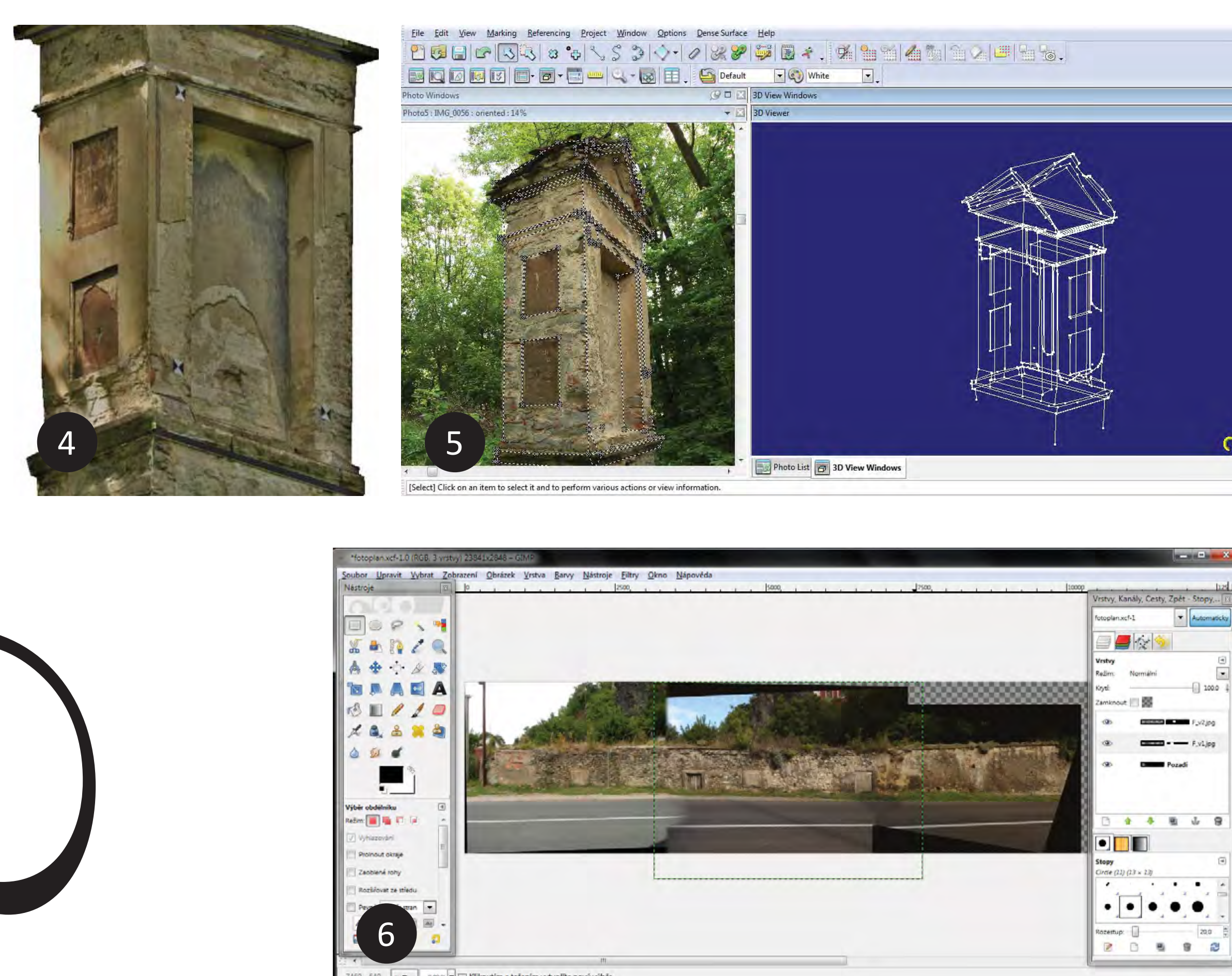

Fotogrammetrie se zabývá zpracováním obrazového materiálu tak, aby bylo možné zobrazený objekt měřit přímo na digitálním či analogovém fotografickém výstupu. Metody fotogrammetrie lze použít na zaměření jakéhokoliv viditelného objektu, s cílem zachycení jeho podoby v konkrétním čase. Fotogrammetrických metod existuje celá řada a každá z nich je vhodná pro jiný objekt, či charakter výstupu. Při fotogrammetrii je často třeba využít i další měřičské metody, ať už geodetického měření pro získání souřadnic vlivovacích bodů nebo analogového stavebního měření základních rozměrů objektu pro stanovení poměrového měřítká.

Z hlediska předmětu zájmu se fotogrammetrie dělí na pozemní a leteckou. Zatímco letecká fotogrammetrie je jednou z forem dálkového průzkumu Země a využívá se především k vytváření map, plánů měst nebo digitálních modelů terénu, tak pozemní varianta se zaměřuje na jednotlivé objekty. Vzájemně se liší především velikostí zkoumané plochy, která zároveň ovlivňuje přesnost výstupu. Jednotlivé objekty v Milešově byly dokumentovány za využití pozemní fotogrammetrie.

Nejjednodušší způsob pořízení fotogrammetrického zaměření při pozemní fotogrammetrii představuje jednosnímková metoda. Základem pro fotoplán je tzv. transformovaný snímek, snímek v kterého byly odstraněny všechny deformace vzniklé způsobem jeho pořízení, je vnitřně orientovaný a opatřený měřítkem. V Milešově byla touto metodou dokumentována některá plochá průčelí zámku, dvora a sladovny.

Průřezová fotogrammetrie používá dvou a více snímků, jejich osy záběru se však protínají. Na těchto snímcích se identifikují jednotlivé body, u nichž jsou protínáním zjištěny prostorové souřadnice. Výstupem jsou prostorová vektorová data, která navíc mohou být doplněna povrchy s texturou. V Milešově byly průřezovou fotogrammetrií dokumentovány některé typy drobné sakrální architektury, jako výklenkové kapličky a podstavce soch. Průřezovou metodu nelze použít na velmi členité povrchy, jakými jsou například sochy a složitě tvarované architektonické detaily. Takové objekty bývají dokumentovány pomocí stereofotogrammetrie a stále častěji pomocí laserových a optických skenerů.

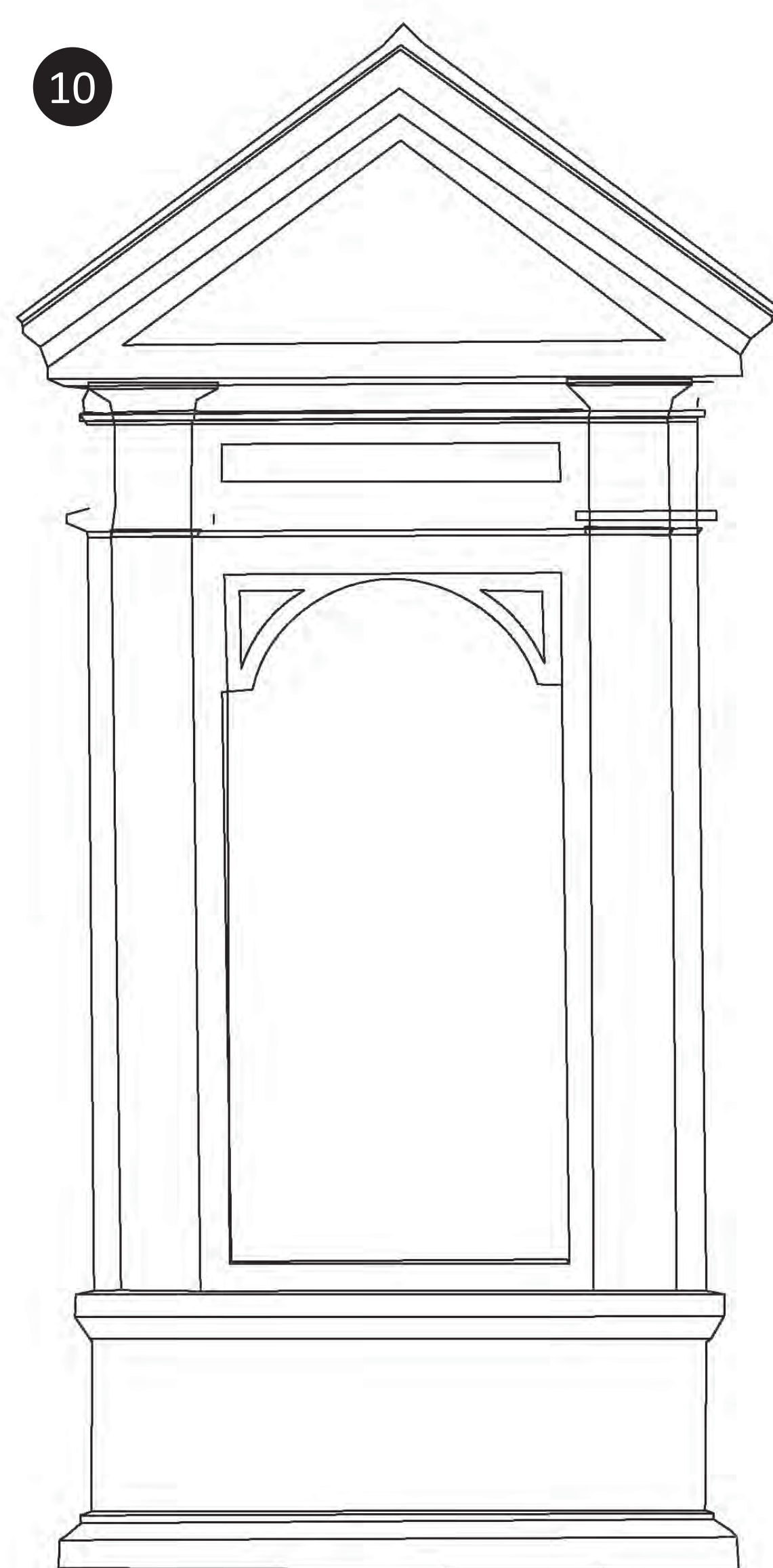

V rámci projektu NAKI byly v Milešově pomocí fotogrammetrie dokumentovány tyto objekty:

- kostel sv. Antonína Paduánského (vstup na kruchtu, vstup na oratoř, struktura zdiva v západním průčelí lodi, zadržívka vstupu v jižním průčelí presbytáře)
- zámek, čp. 1 (dvorní průčelí nového zámku)
- zámek, čp. 1 (jižní průčelí východního pavilónu)
- hospodářský dvůr, čp. 47 (severní průčelí stájí)
- relikty sladovny (jižní průčelí)
- výklenková kaplička sv. Vojtěcha
- výklenková kaplička sv. Jana a sv. Pavla

- 1 Zámek Milešov, zpracování plánové dokumentace v prostředí AutoCAD s využitím podkladů získaných geodetickým měřením a fotogrammetrií, zpracovali: Jan Horák a kol. 2013.
- 2 Vektorizovaný fotoplán jižního průčelí východního pavilónu zámku v Milešově, zpracovali: Markéta Havlatová, Jan Horák, Roman Švec 2013.
- 3 Fotoplán jižního průčelí dochovaného přízemí sladovny staršího milešovského pivovaru, zpracovali: Jan Horák a kol. 2013.
- 4 Částečně otexturovaný model kaple sv. Jana a Pavla v Milešově v prostředí softwaru pro průřezovou fotogrammetrii PhotoModeler, zpracoval: Jan Horák 2013
- 5 Drátěný model kaple sv. Jana a Pavla v Milešově v prostředí softwaru pro průřezovou fotogrammetrii PhotoModeler, zpracoval: Jan Horák 2013.
- 6 Maskování a mozaikování při vytváření fotoplánu jižního průčelí někdejší pivovarské sladovny v Milešově, zpracoval: Jan Horák 2013. K tomuto kroku lze využít i jiný než specializovaný FGM software – v tomto případě bezplatný grafický editor GIMP.
- 7 Fotoplán západní oratoře v kostele sv. Antonína Paduánského v Milešově, zpracovali: David Skalický a kol. 2011.
- 8 Fotoplán severozápadní stěny nádvoří zámku v Milešově, zpracoval: Kamil Seidl 2013.
- 9 Fotogrammetricky transformovaný snímek portálu vedoucího na kruchtu v západní části kostela sv. Antonína Paduánského v Milešově, zpracovali: David Skalický a kol. 2011.
- 10 Čelní strana prostorového drátového modelu kaple sv. Vojtěcha v Milešově vytvořeného za použití průřezové fotogrammetrie, zpracovala: Eva Altová 2012.

Výstava vznikla v rámci projektu Dokumentace, digitalizace a prezentace ohroženého kulturního dědictví v příhraniční oblasti severozápadních Čech. Řešitelé: Národní památkový ústav ÚOP v Ústí nad Labem a Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Filozofická fakulta. Projekt byl podpořen v rámci programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI), číslo projektu DF12P010VV009.

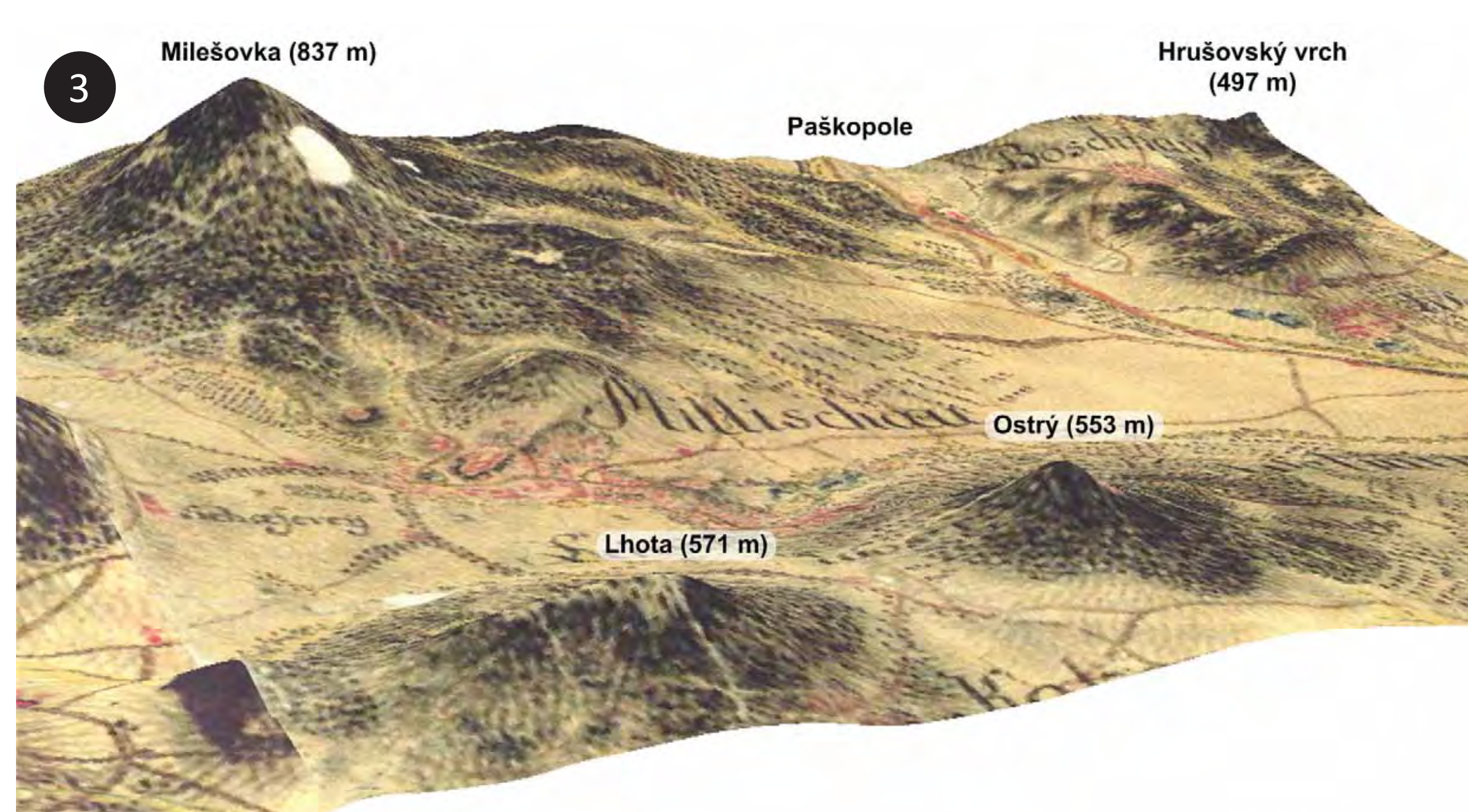

Krajina

Milešov ve středověku a novověku } HISTORIE » krajina

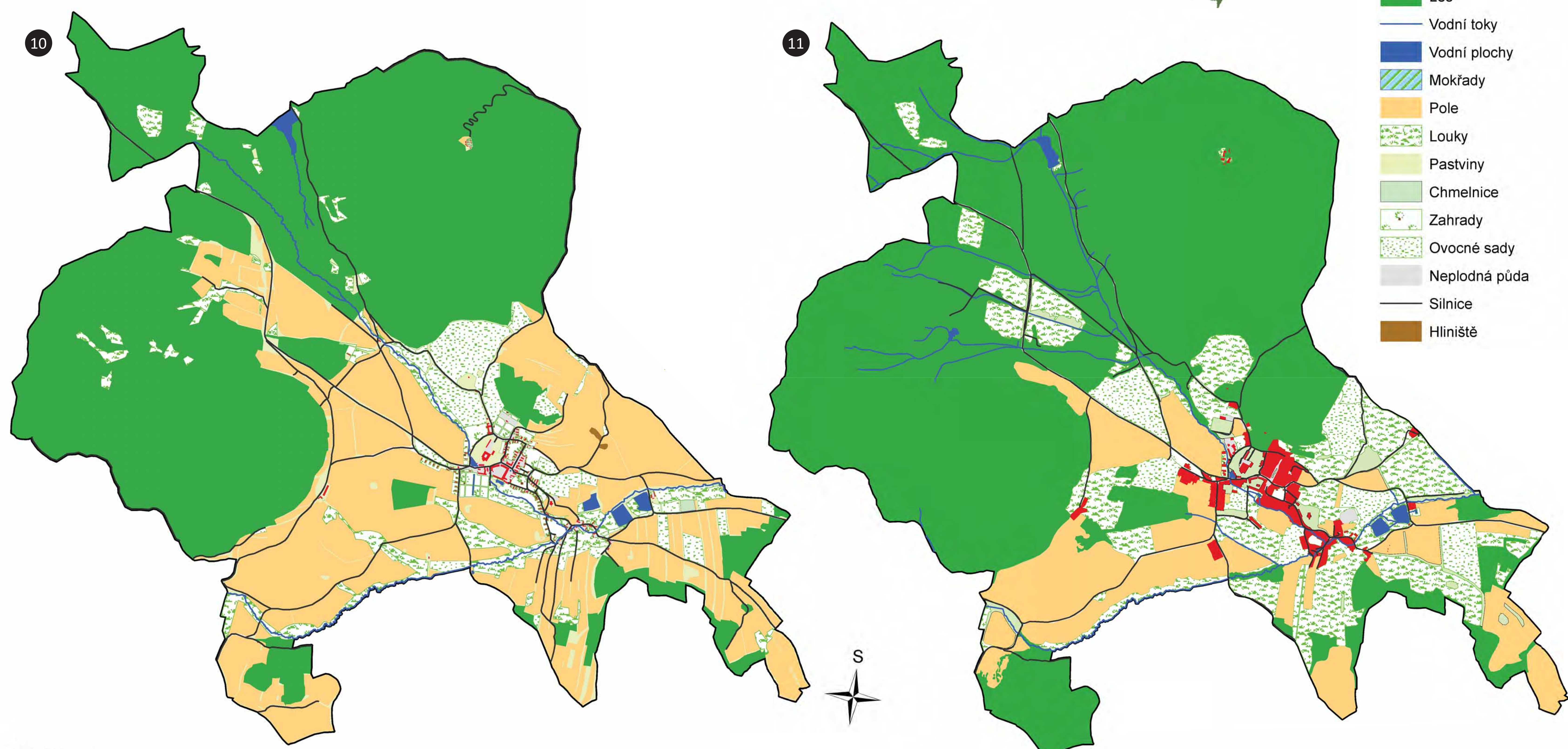
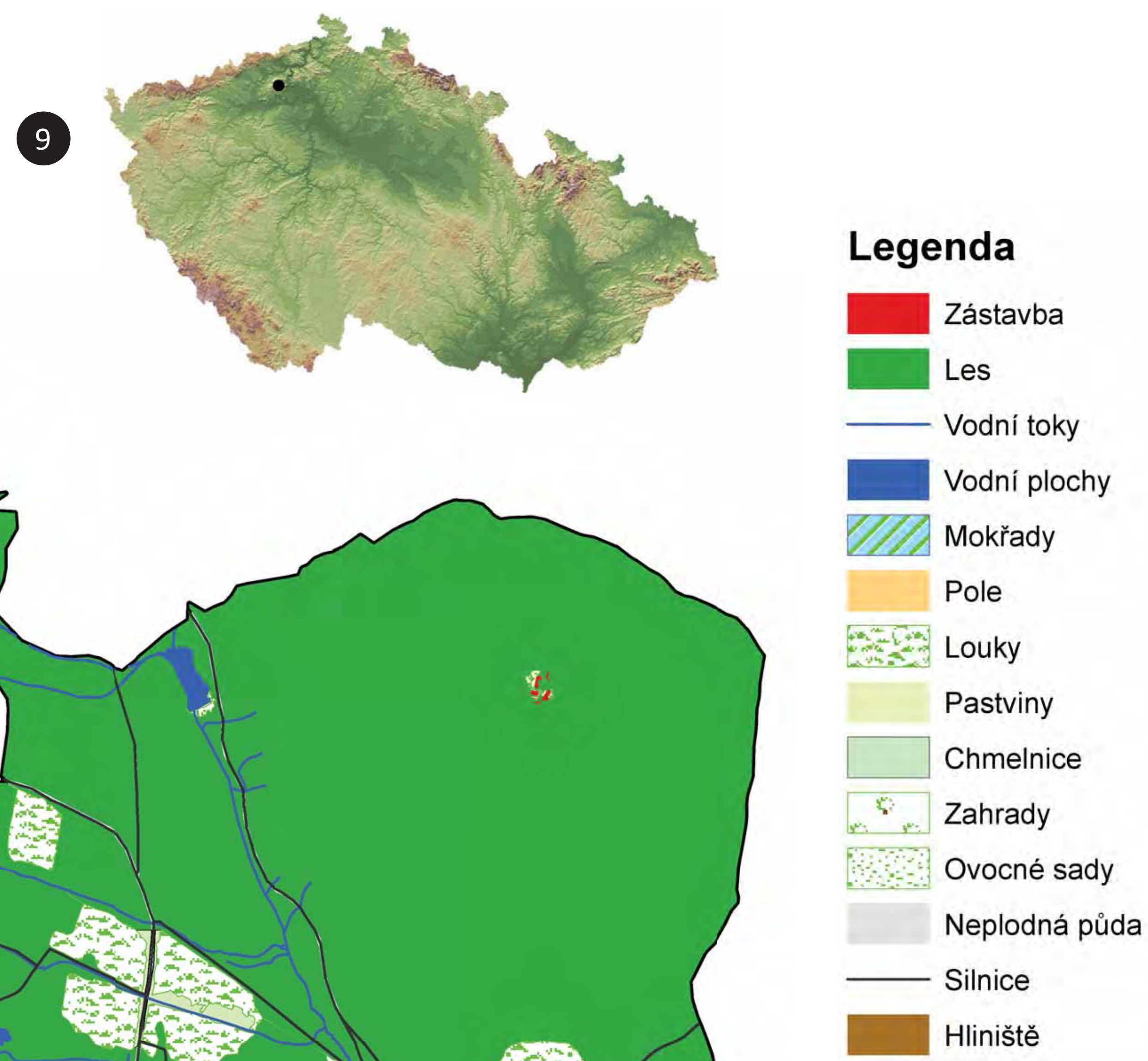
Krajina Milešovska se rozkládá při jižním okraji Českého středohoří, které v historickém kontextu představuje v jistém slova smyslu vnitřní periferii české kotliny. Intenzivní lidská činnost výrazně limitovaná přírodními podmínkami sem v porovnání se starými sídelními oblastmi pronikla až později ve středověku, kdy v drobných kotlinách byla založena sídla, jako jsou Milešov, Lukov, Černčice či Bílka.

Milešovsko vymezují vedle vrcholu Milešovky na severu Milešovský kloc na západě, na jihu pak vrcholky Lhota a Ostrý. Směrem na východ se kotlina, kterou protéká Milešovský potok, otevírá směrem k obci Velemín, kde se napojuje na historickou komunikaci protínající Středohoří v severozápadním směru a spojující střední Čechy s předhůřím Krušných hor a dále pak Saskem. Milešovsko geograficky náleží k Českému středohoří, z historicko-kulturního hlediska je však více navázáno na Litoměřicko a v podstatě tak tvoří hranici tohoto regionu, hranici, která v duchu kronikáře Kosmy ve středověku oddělovala krajinu lesů od krajiny polí. Velmi pestrá geologická skladba prvohorního krystalinika vystupujícího v oblasti Porty Bohemiky, druhohorních pískovců a vápenců a třetihorních vyvěřelin, tvary povrchu, klimatické podmínky či biota, jež nemají s jinými místy v České republice a v podstatě ani v Evropě žádné srovnání, určovaly možné využití krajiny a jejích zdrojů člověkem.

Oproti středověku, kdy podobu krajiny Milešovska můžeme pouze odlišit na základě doložených staveb, zejména hradů Milešov a Ostrý, a obecného poznání středověké krajiny, lze v raném novověku využít řadu písemných i obrazových pramenů a mapových děl. Díky nim si lze vytvořit celkem jasnou představu krajiny protkané sítí kamenitých, poměrně nekvalitních cest lemovaných alejemi stromů a drobnými sakrálními památkami, která zahrnovala spíše středně úrodná pole, sady, lesy a podél Milešovského potoka a třech rybníků s oceňovanou kvalitní vodou také louky. V závěru 17. století se pak k dominantám nově vystavěného raně barokního zámku a zříceniny hradu Ostrého připojuje kostel sv. Antonína Paduánského vystavěný na drobném návrší mezi poddanským městečkem Milešov a osadou Mlýnce.

Na konci 18. a později v 19. století přichází pozvolně změna v chápání krajiny Milešovska. V roce 1790 uveřejnil geolog a mineralog Franz Ambrosius Reuß studii týkající se přírodních poměrů Středohoří, ve které označil za naprosto nereálná některá starší sdělení, například že milešovský zámek stojí na skále z jaspisu nebo že z Milešovky je možné spatřit pražský letohrádek Hvězda či věže katedrály sv. Víta. Navíc se krajina v tomto období stává předmětem zájmu nastupujícího romantismu. V roce 1835 si Karel Hynek Mácha zapsal do svého deníku: *V dále k pánoci Milešov a Košťál. Snad odlehlost, snad vyvýšenost jejich na různém nebi jest, co touhu mojí budí při spatření jich.* Takové představy o přírodě povzbuzovaly následně i rozvoj turismu, a tak byla v roce 1850 i na Milešovce vybudovaná kamenná rozhledna. Možnost sledovat krajinu již zcela exaktně a porovnat její využívání s nynějším stavem nám poskytují císařské otisky stabilního katastru z poloviny 19. století. Ze srovnání plyne, že současná krajina je více zalesněná a stejně tak přibyla i zástavba. Na druhou stranu se změnou ve způsobu hospodaření ve 20. století došlo k výrazné redukci orné půdy o více jak polovinu, zmizely chmelnice a tolik prosulá sady Českého středohoří byly soustředěny do velkých ploch. Přestože krajina Milešovska prošla ve druhé polovině 20. století značnou proměnou, hlavní krajinné prvky utvářené člověkem již od pozdního středověku, jež určují její osobitý charakter, zůstávají stále patrné.

- 1 Pohled na krajinu Milešova od jihu – z Ostrého, 30. léta 20. století, Oblastní Muzeum v Litoměřicích, sbírka fotografií, inv. č. 16041/13.
- 2 Pohled na krajinu Milešova od jihu – z Ostrého, foto: Martin Frouz 2014.
- 3 Digitální model reliéfu (1,5 převýšeno) s mapou I. vojenského mapování - josefského, pohled od jihozápadu, mapové listy sekce 38, 39, zpracoval: Pavel Raška 2014.
- 4 České středohoří na Crigingerově mapě Saska z roku 1567, Abraham Ortelius, *Theatrum Orbis Terrarum*.
- 5 První mapové zobrazení Milešovky na mapě Saska a Durynska z roku 1566, Hiob Magdeburg, *Duringsche und Meinsche Landtaffel*.
- 6 Panoramatický pohled na České středohoří na pozadí bitvy u Lovosic roku 1756, F. A. Kitz, *Combat de Lobosiz en Boheme*.
- 7 Milešov na výřezu plánu bitvy u Lovosic roku 1756, L. W. van Oeschelwitz, *Plan de la Bataille de Lowositz*, tisk Pierre de Hondt, Den Haag 1758.
- 8 Pohled na Milešovsko od západu od Velemína, patrně druhá polovina 19. století, Ústav dějin umění AV ČR, v. v. i., Sbirka fotografií, nezpracovaný konvolut.
- 9 Poloha Milešova v rámci České republiky.
- 10 Rekonstrukční mapa katastrálního území Milešov z roku 1843, zpracovali: Vladimír Brůna, Petra Kubátová 2014.
- 11 Rekonstrukční mapa katastrálního území Milešov z roku 2012, zpracovali: Vladimír Brůna, Petra Kubátová 2014.

MINISTERSTVO KULTURY

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV
OZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVISTE
V ÚSTÍ NAD LABEM

UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM

UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM
Fakulta filozofická

Výstava vznikla v rámci projektu Dokumentace, digitalizace a prezentace ohroženého kulturního dědictví v příhraniční oblasti severozápadních Čech. Řešitelé: Národní památkový ústav ÚOP v Ústí nad Labem a Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Filozofická fakulta. Projekt byl podpořen v rámci programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI), číslo projektu DF12P010VV009.

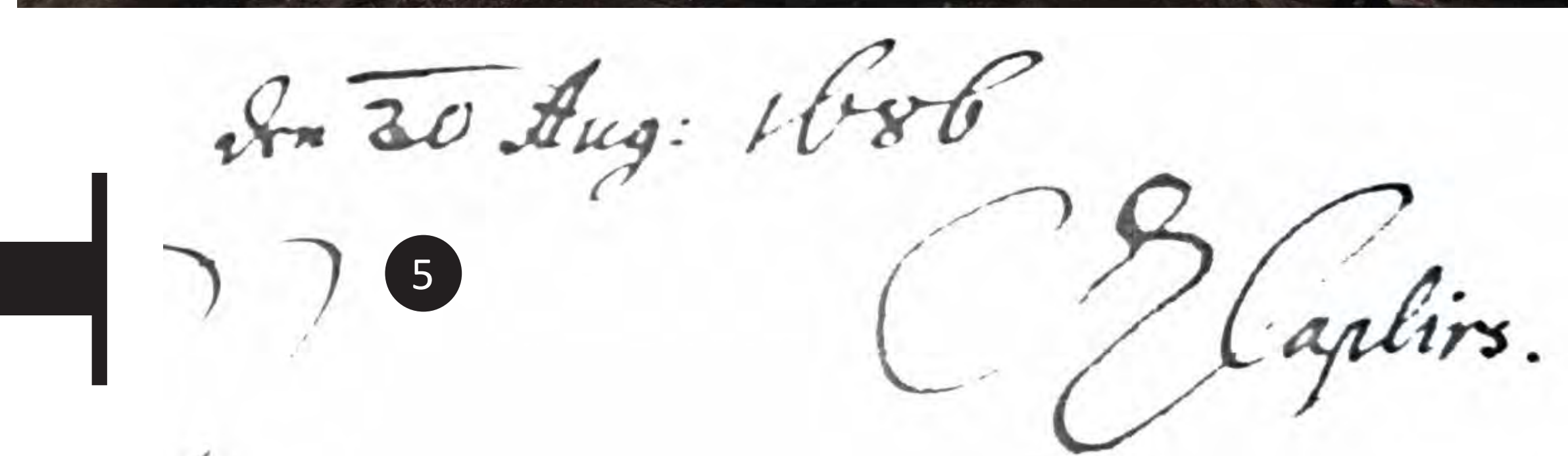

KAPLÍŘOVÉ

Milešov ve středověku a novověku } HISTORIE » *Kaplířové ze Sulevic*

Dějiny Milešova jsou od dob husitských válek až po druhou polovinu 17. století neodmyslitelně spjaty s vladyckým rodem Kaplířů ze Sulevic, který odvozoval svůj původ od vesnice Sulejovice ležící nedaleko Lovosic. Kaplířové se na Litoměřicku prosadili již za vlády Václava IV., výrazně však profitovali v době husitských válek lavírováním mezi Zikmundem Lucemburským a umírněným utrakvistem. Za vojenské služby císaři získali Milešov i další statky v okolí. Někdy na konci 15. století se Milešov dostává do rukou Pětipeských z Chýš a poté Sekerků ze Sedčic, drobných šlechtických rodů. V roce 1534 kupuje Milešov Zdeslav Kaplíř ze Sulevic (+1545), příslušník hlavní sulevické větve rodu. Jeho syn Václav (+1579) byl dobrým hospodářem, jenž rozhojnil rodové statky a společně s manželkou Hedvikou z Doupova (+1580) spočinul v kostele sv. Kateřiny v Medvědicích. Dalším významným držitelem panství byl jeden z jejich synů Bohuslav Kaplíř (+1639). Ten své neurozené manželce Evě roku 1608 věnoval značný finanční obnos, přičemž je uváděn jako pán zámku v Milešově. Tato zpráva je důležitým svědectvím o renesanční přestavbě zámku.

Stejně jako i jiní členové rodu Kaplířů, z nichž vynikal Kašpar Kaplíř ze Sulevic (1535–1621), člen direktoria a jeden z popravených rytířů na staroměstském náměstí roku 1621, se i milešovský pán Bohuslav zapojil do stavovského odboje proti Habsburkům. Po porážce odboje předvídal persekuci a v roce 1621 učinil spolumajitelem panství Jana Václava Kaplíře (+1638), nejmladšího ze svých tří synů, který zůstal vůči císaři loajální. V roce 1623 byl odsouzen k manství a následně od roku 1626 se jeho majetek stal lénem, tedy nebyl svobodně držným statkem. Milešovské panství tehdy zahrnovalo zámek, městečko Milešov s poplužním dvorem, mlýnem a pivovarem, dále pak nedalekou ves Mlýnce, ves Medvědice s tvrzí a poplužním dvorem, Černčice s poplužním dvorem, Páleč, Kocourov, a díly vsí Litochovice, Vrbičany s poplužním dvorem, Mrsklesy a Dříněk.

Z panovnických rukou byl Milešov vyplacen až roku 1664 Karlem Kašparem ze Sulevic, který se zároveň podílel na opravách třicetiletou válkou poničeného zámku. Výrazně se přitom zadlužil, a proto musel panství prodat svému příbuznému Kašparovi Zdeňkovi Kaplíři ze Sulevic (1611–1686) z třebívlické rodové větve. Ten byl jedním z nejvýznamnějších představitelů rodu a nesmazatelně se zapsal i do dějin Milešova tím, že přestavěl zdejší zámek a vybudoval zde novostavbu farního kostela sv. Antonína Paduánského. Byl to zároveň jediný milešovský pán, který svým věhlasem překonal hranice regionu i Českého království. Jeho dědem byl zmíněný člen direktoria, jenž svůj život skončil na staroměstském rynku pod rukou kata. Jeho vnuk dosáhl v emigraci nejprve akademického vzdělání na protestantských školách a následně prošel službou v nizozemské, saské a švédské armádě. V roce 1641 už jako katolík přešel do císařských služeb a setrval v ní až do konce svého života. Vrcholem jeho vojenské kariéry byl v roce 1683 získání maršálské hodnosti, která mu byla udělena za jeho významný podíl na obraně Vídně obležené Turky. Ještě předtím, v roce 1674, se mu podařilo získat jako prvnímu a zároveň poslednímu z Kaplířů hraběcí titul. Jeho manželství však bylo bezdětné, a tak celé milešovské statky odkázal spřízněnému rodu Hrzánů z Harasova.

1 Rodový erb Kaplířů v kostele sv. Antonína Paduánského, foto: Kamil Podroužek 2013.

2 Rytina s portrétem Kašpara Zdeňka Kaplíře ze Sulevic, Christoph Boethius, *Ruhm-Belorberter Triumph*, Nürnberg 1687, s. 66.

3 Detail portálu hlavního vstupu do kostela sv. Antonína Paduánského se znakem Kašpara Zdeňka Kaplíře druhotně vloženým do supraporty, foto: Kamil Podroužek 2011.

4 Krypta kostela sv. Antonína Paduánského v Milešově se sarkofágem a ostatky Kašpara Zdeňka Kaplíře před pietní úpravou, foto: Kateřina Neumannová 2010.

5 Podpis Kašpara Zdeňka Kaplíře na vlastní závěti ze 30. srpna 1686, Národní archiv Praha, fond Desky zemské větši, karton 268, folio B 21, foto: Kamil Podroužek 2015.

6 Renesanční náhrobník Václava Kaplíře ze Sulevic (+1579) v kostele sv. Kateřiny v Medvědicích od kadaňského sochaře Jörga Meyera, foto: Roman Kursa 2000.

7 Renesanční náhrobník Hedviky Doupovské z Doupova (+1580) v kostele sv. Kateřiny v Medvědicích od kadaňského sochaře Jörga Meyera, foto: Roman Kursa 2000.

8 Portrét Kašpara Zdeňka Kaplíře ze Sulevic nacházející se původně na zámku v Milešově, olej na plátně cca 1683–1686, Státní zámek Benešov nad Ploučnicí, foto: Marta Pavlíková 2013.

Výstava vznikla v rámci projektu Dokumentace, digitalizace a prezentace ohroženého kulturního dědictví v příhraniční oblasti severozápadních Čech. Řešitelé: Národní památkový ústav ÚOP v Ústí nad Labem a Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Filozofická fakulta. Projekt byl podpořen v rámci programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI), číslo projektu DF12P010VV009.

HRZÁNŮVÉ

Milešov ve středověku a novověku } HISTORIE » *Hrzánové z Harasova*

Hrzánové z Harasova vlastnili milešovské panství po dobu více než 150 let. V jeho držení se postupně vystřídala čtveřice právoplatných majitelů zastupovaných několikrát na přechodnou dobu pověřenými osobami. Za vrcholné období této epochy milešovských dějin lze označit správu Zikmunda Gustava (období let 1718–1760), který byl schopným hospodářem, štědrým patronem zdejší farnosti a v neposlední řadě také pozoruhodnou kulturní osobností.

Vzhledem ke skutečnosti, že žádné ze tří manželství Kašpara Zdeňka Kaplíře ze Sulevic (1611–1686) nebylo naplněno potomstvem, byl stárnoucí hrabě nucen pro pokračování domácí kaplířovské tradice i pro své nashromážděné jmění vyhledat vhodného dědice. Toho nakonec našel v osobě svého souseda, hraběte Jana Leopolda Hrzána z Harasova (†1711), majitele nedaleké Skalky. Tradičně kaplířovský Milešov se tak v roce 1686 ocitl ve vlastnictví nového rodu, jehož příslušníci jej vlastnili až do poloviny 19. století. Nabytí dědictví Kašpar Zdeněk podmínil tím, že Hrzán přijme ke stávajícímu příjmení ještě přízvisko Kaplíř.

U Jana Leopolda se brzy projevil zájem o milešovské sídlo, kam z menšího zámku ve Skalce přesunul svou rezidenci a kde nechal vystavět pozoruhodnou budovu casina v zámecké zahradě. Stavebnické ambice měla prokazatelně také jeho manželka Anna Zikmunda, rozená Colonová z Felsu (†1730), která po manželově smrti stála za vybudováním vdovského zámku v Milešově i zahájením stavby kostela sv. Petra a Pavla v blízké Sutomi.

Dědicem milešovského panství byl v roce 1711 ustanoven Zikmund Gustav Hrzán z Harasova (1698–1760), který se správy majetku ujal v roce 1718. V roce 1723 se oženil s Annou Marií (1698–1768) pocházející z vlivného rodu Harrachů. Nejlépe doložitelným rysem jeho pozoruhodné osobnosti byla bohatá objednatelská a donátorská aktivita, odrážející se například v úpravách zámku, zásazích do podoby farního kostela a jeho mobiliáře, ve vzniku početného souboru drobných sakrálních památek v okolí Milešova. Právě on zásadně promluvil do vrcholně barokní podoby Milešova a v ideové rovině tak téměř rovnocenně navázal na někdejší obdobné aktivity Kašpara Zdeňka Kaplíře ze Sulevic.

Po smrti Zikmunda Gustava se v Milešově vystřídala ještě dvě pokolení hrzánovských vlastníků. Od druhé poloviny 18. století lze hovořit o pozvolném soumraku milešovské větve rodu, který vyvrcholil v první polovině 19. století. Nástupcem Zikmunda Gustava se stal jediný žijící potomek Jan Josef (1731–1785), o kterém se nedochovalo mnoho informací. Jeho manželkou byla od roku 1761 Karolína Josefa z Bredy (†1796). Po smrti Jana Josefa byl až do roku 1790 za neploletého syna Karla Bedřicha pověřen správou milešovského panství hrabě František Xaver Hrzán. Karel Bedřich (†1839) dosáhl stejně jako předkové čestného dvorského titulu císařského komořího a v rakouské armádě získal hodnost rytmistra. V roce 1791 se oženil s Marií Annou Čejkovou z Olbramovic (†1836).

Vzhledem k tomu, že Karel Bedřich, mimochodem označovaný některými zprávami za výstředníka exkomunikovaného z církve, nezanechal žádného žijícího potomka, byl správou panství pověřen jeho mladší bratr Emanuel Arnošt (†1840), který ovšem tuto povinnost záhy převedl na dalšího z bratrů Františka. Tento starý pán, který byl komturem maltéžského řádu, zemřel v Milešově 18. února 1842 a jeho tělo bylo pohřbeno na milešovském hřbitově vedle bratra Karla Bedřicha. Osobou hraběte Františka vyměnili Hrzánové po meči. Dle zákona tak byl jmenován zemským soudem administrátor panství. Nastalá situace vyústila v soudní spor mezi zájemci o dědictví. Novým vlastníkem se nakonec v roce 1857 stal Leopold Lažanský, jehož synové pak panství prodali za 400 tis. zlatých hraběti Adolfu Benno Ledebur-Wichelnovi, majiteli sousedních statků Kostomlaty a Křemýž. V majetku ledeburského rodu Milešov zůstal až do roku 1945, kdy byl konfiskován na základě dekretů prezidenta republiky.

1 Náhrobek Františka Hrzána z Harasova (†1842) na milešovském hřbitově, foto: Jakub Pátek 2014.

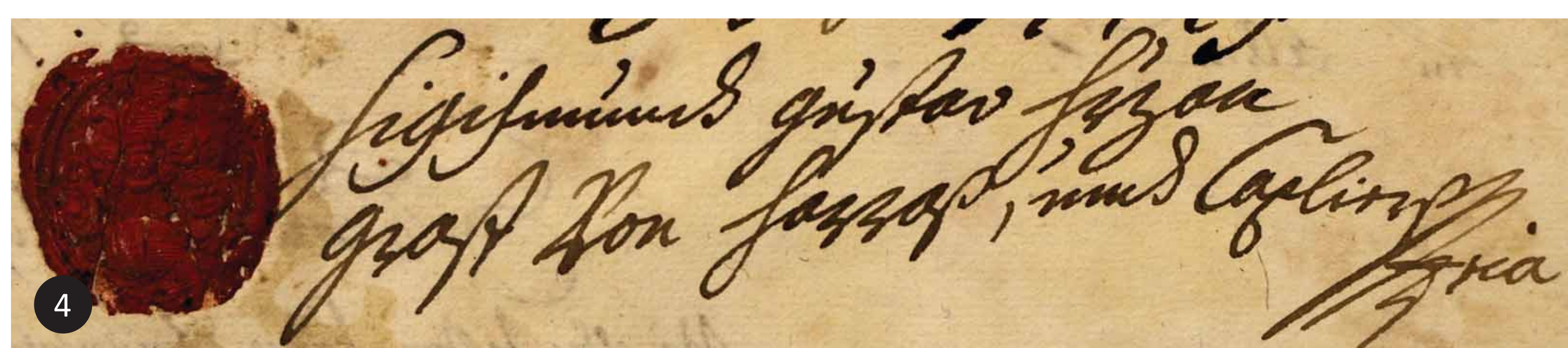
2 Portrét Zikmunda Gustava Hrzána z Harasova, olej na plátně, cca 1730–1740, Státní zámek Libochovice, foto: Marta Pavlíková 2013.

3 Erby fundátora Kašpara Zdeňka Kaplíře ze Sulevic a alterfundátora Jana Leopolda Hrzána z Harasova na vítězném oblouku, Milešov, kostel sv. Antonína Paduánského, foto: Kamil Podroužek 2013.

4 Podpis Zikmunda Gustava Hrzána v milešovské Knize kostelních účtů I., foto: Martin Barus 2013.

5 Portrét Adama Hrzána z Harasova, olej na plátně 1585, Státní zámek Libochovice, foto: Marta Pavlíková 2013.

6 Portrét Anny Hrzánové z Harasova, rozené Kaplířové ze Sulevic, olej na plátně 1585, Státní zámek Libochovice, foto: Marta Pavlíková 2013.

Výstava vznikla v rámci projektu Dokumentace, digitalizace a prezentace ohroženého kulturního dědictví v příhraniční oblasti severozápadních Čech. Řešitelé: Národní památkový ústav ÚOP v Ústí nad Labem a Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Filozofická fakulta. Projekt byl podpořen v rámci programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI), číslo projektu DF12P010VV009.

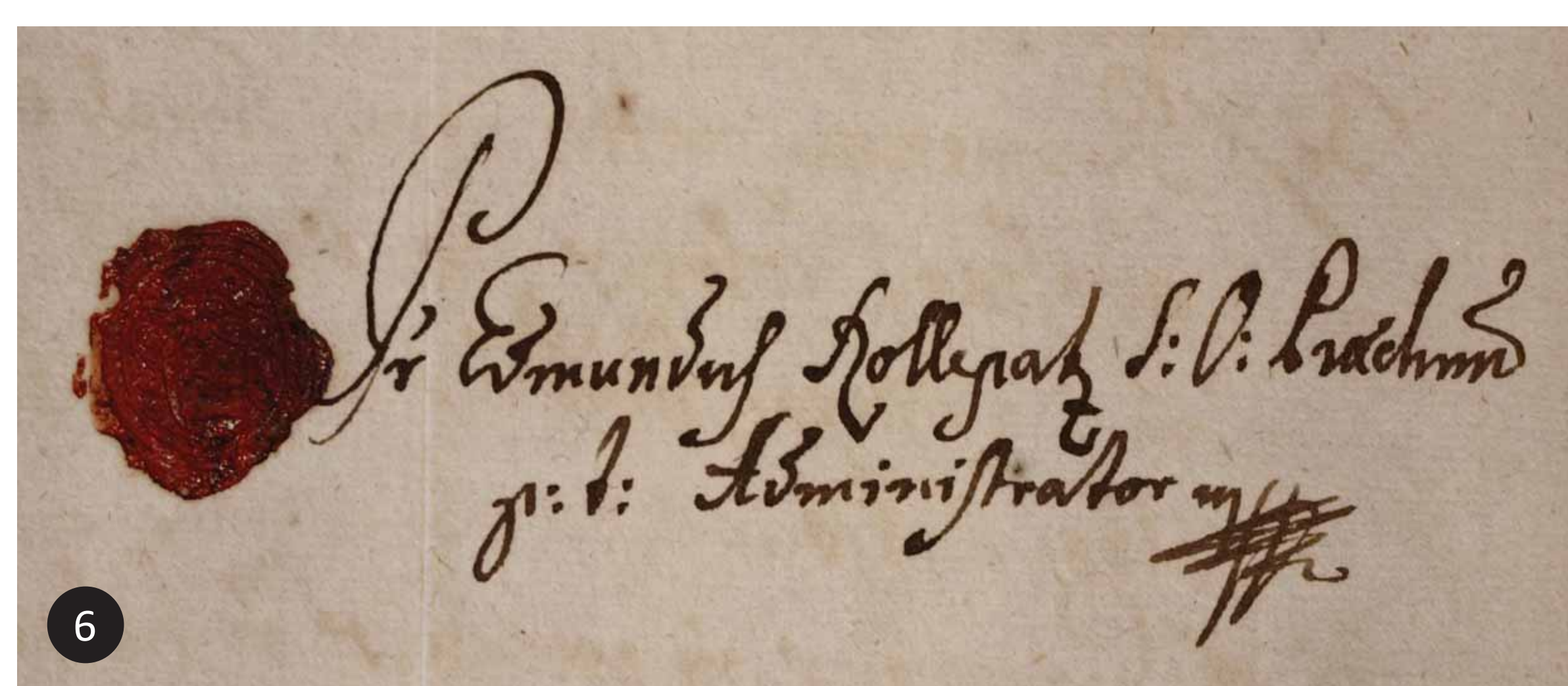
náboženství

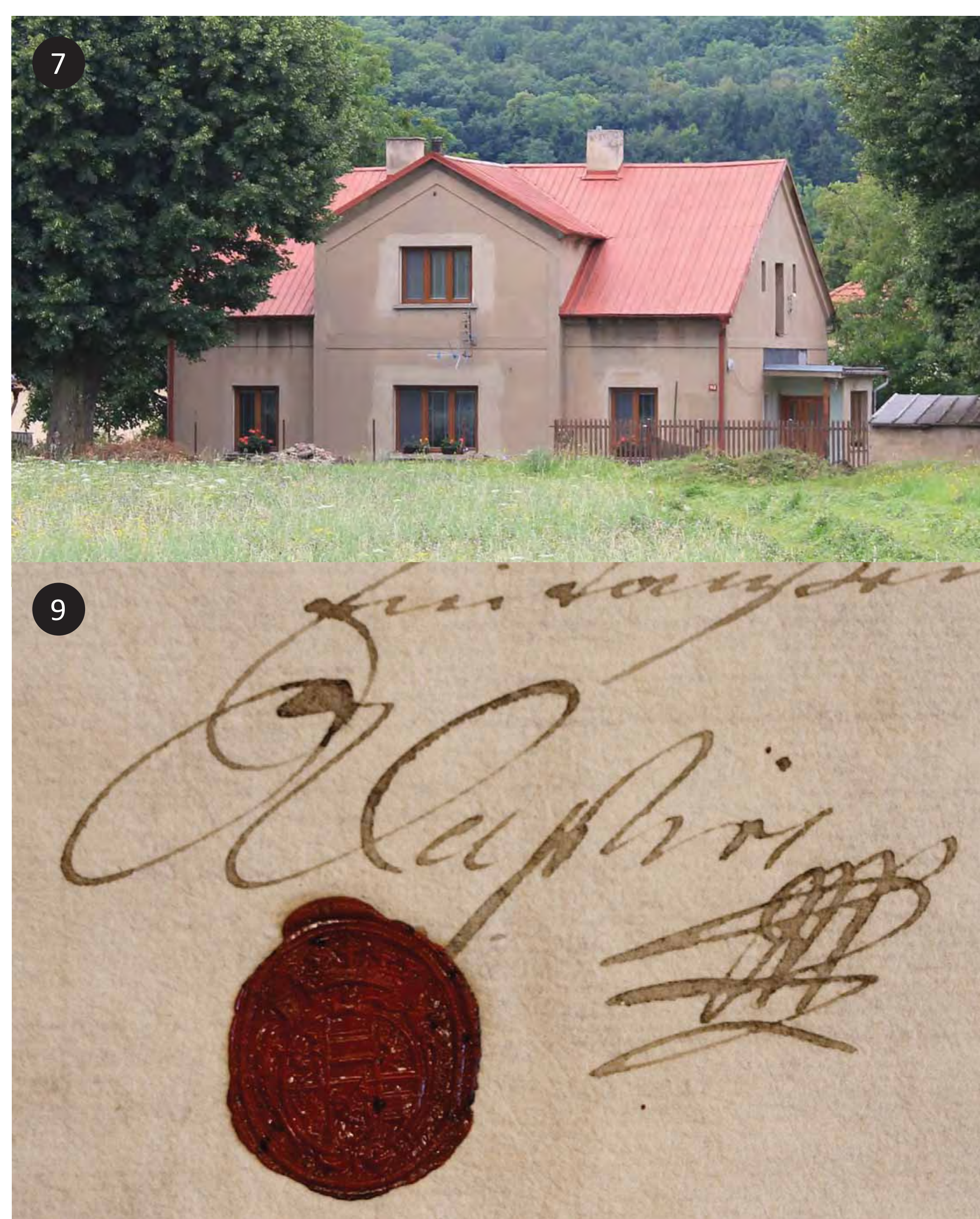
Milešov ve středověku a novověku } HISTORIE » náboženské poměry

O náboženských poměrech a duchovní správě v Milešově máme pro středověké období díky řídce dochovaným pramenům velmi málo informací. Pokud odhlédneme od nejstarších teoretických předpokladů uspořádání církevní správy v tzv. velkofarostním obvodu, jehož sídlo bychom pro Milešov hledali pochopitelně v Litoměřicích, je relevantní zabývat se okolnostmi případné duchovní správy milešovských obyvatel až od 14. století. V Milešově se ve středověku samostatná farnost nenacházela. To ovšem neznamená, že by Milešovští nebyli ve vrcholném středověku začleněni do církevně-správních struktur. Opak byl pravdou, ovšem k bohoslužbám, křtům, sňatkům i dalším svátostem a svátostinám museli docházet. V úvahu přicházejí farní kostely v Medvědicích či ve Velemíně. Bližší byl nepochybně Velemín, ovšem další historický vývoj nás vede spíše k tomu, že se přikláníme k medvědickému kostelu, který si i v době husitských válek zachoval katolický charakter duchovní správy.

Pro období první poloviny 16. století se i v souvislosti s příchodem luterského vyznání a konfesijního rozdrobení duchovní správy předpokládá méně hustá farní síť. Přesto však lze mít za to, že vlastního kněze si kostel sv. Kateřiny v Medvědicích nadále udržel. Tuto tezi by podporovalo zejména tamní stále obývané vrchnostenské sídlo a význam tamního kostela jako rodové nekropole sulevické větve kaplířovského rodu. Nejpozději kolem poloviny 16. století se takřka všichni Kaplířové ze Sulevic přiklonili k luteránské konfesi, a proto lze zcela oprávněně přistoupit na myšlenku, že se většina obyvatel kraje pod Milešovkou také přiklonila k luteránství.

1 Dům čp.41, sídlo milešovského faráře od konce 17. století do roku 1866, foto: Martin Barus 2014.

2 Kaple sv. Jana Nepomuckého v Modle u Vlastislavi v sutomské farnosti, kam zejména v 18. století směřovaly společně poutě milešovských a sutomských farníků, foto: Martin Barus 2014.

3 Farní kostel sv. Antonína Paduánského v Milešově od jihovýchodu, foto: Jakub Pátek 2012.

4 Podpis posledního milešovského administrátora a prvního tamního faráře Alberta Kocha (1769–1794), vedle nějž je otisknuta nejstarší známá milešovská farní pečeť – v jejím poli je sv. Antonín Paduánský s Ježíškem a ratolestí, v opise „SIGILLUM ECCLESIAE MULLESCHOVIENSIS“. DA Litoměřice, fond Archiv far I., kart. č. 86, Milešov, foto: Martin Barus 2014.

5 Podpis a pečeť milešovského administrátora Jeronýma Haustettera (1754–1759). Na pečeti jsou dominikánské symboly – pes s pochodní a ratolestí, stylizované M (Marie), hvězda a jablko s křížkem. DA Litoměřice, fond Archiv far I., kart. č. 86, Milešov, foto: Martin Barus 2014.

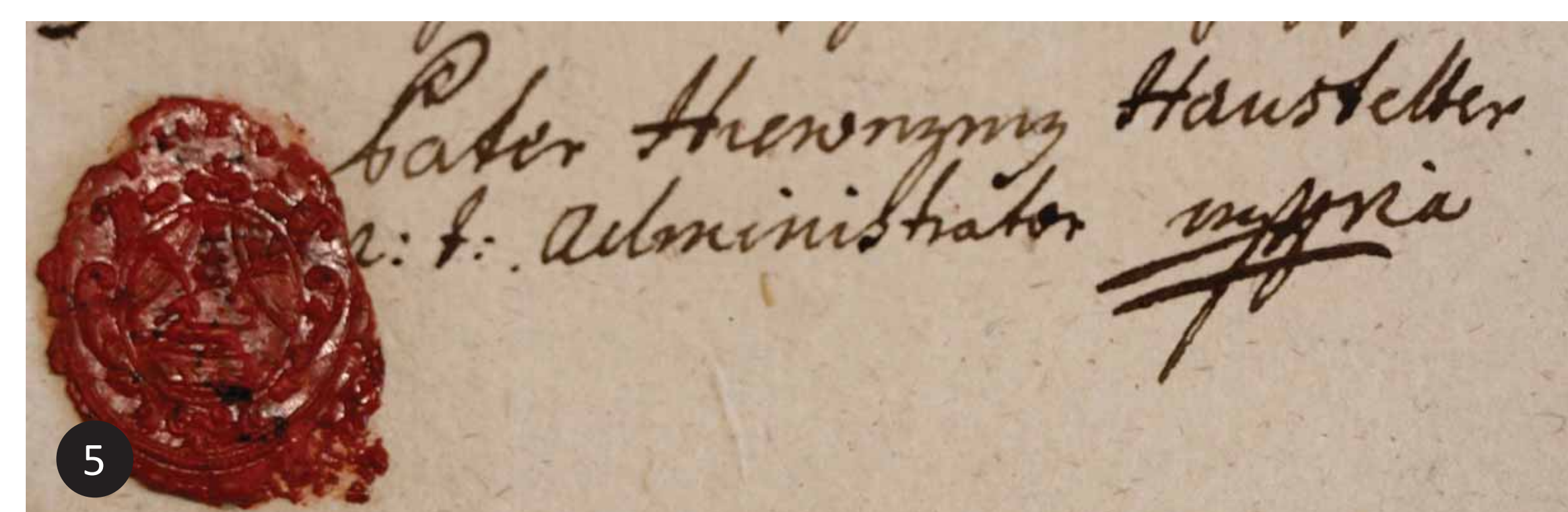
6 Podpis a pečeť významného milešovského administrátora Edmunda Rollepatze (1712–1754) z roku 1726. Znak pečeti nese symboly dominikánského řádu, jehož byl Rollepatz členem – pes s hořící pochodní a palmová ratolest, v hlavě štítu stylizované písmeno M (Maria). DA Litoměřice, fond Archiv far I., kart. č. 86, Milešov, foto: Martin Barus 2014.

7 Současná podoba druhé farní budovy v Milešově (čp. 143), využívané k tomuto účelu v letech 1886–1948, foto: Martin Barus 2014.

8 Kostel sv. Kateřiny v Medvědicích, který byl pro Milešovské až do roku 1680 farní, foto: Martin Barus 2014.

9 Podpis a pečeť Zdeňka Kašpara Kaplíře ze Sulevic stvrzující klíčovou nadací pro zdušání milešovského farního kostela ze 4. 8. 1680, DA Litoměřice, fond Archiv far I., kart. č. 86, Milešov, foto: Martin Barus 2014.

Třicetiletá válka nepřinesla do Milešova jen zkázu, ale také rekatolizaci. I když zde neproběhla žádná větší bitva, krajina a zejména její sídelní struktura byla výrazným způsobem devastována. Po skončení války tak byly v samotném Milešově ze 17 původních usedlostí obydleny pouhé čtyři. Milešov tehdy spadl pod již katolickou farnost v Třebenicích, přičemž rekatolizační komise v roce 1652 konstatovala, že panství Třebenice, Podsedice, Milešov a další v okolí jsou, alespoň po formální stránce, zcela katolická.

Významným okamžikem pro Milešov bylo založení stavby kostela sv. Antonína Paduánského v roce 1669 Kašparem Zdeňkem Kaplířem ze Sulevic (1611–1686) a následný vznik samostatné farnosti v roce 1680. Za zvýšenou pozornost stojí její rozsah. Naprosto přesně se totiž kryla s velikostí milešovského panství a čítala tedy pouhých pět vsí – Milešov, Medvědice, Kocourov, Pálec a Mlýnce. Vznik takto malý a ze správního hlediska patrona naprosto ideálně vytvořené farnosti a stejně tak svěřeni administrátorství do rukou dominikánům nebylo v tomto období vůbec obvyklé. Přítomnost členů kazatelského řádu na milešovské faře lze dát do souvislosti s velmi úzkým vztahem Kašpara Zdeňka Kaplíře k jejich litoměřickému konventu. V oblasti duchovní správy rovněž nelze opomenout, že při stavbě milešovského zámku Kaplíř počítal i se zámeckou kaplí, která byla zasvěcena Andělu Strážnému.

V 18. století, v době Hrzánů z Harasova se farnost velmi čile rozvíjela. Důkazem niterného katolického smýšlení lidí může být pořádání poutí a náboženských slavností, tolik populárních v období baroka, nebo vznik růžencového bratrstva. V rámci farnosti vznikla také z nadání vrchnosti řada drobných sakrálních staveb, jež můžeme dodnes spatřit v krajině. Významné změny do chodu milešovské farnosti přinesly josefínské reformy, kdy postupně v letech 1785–1804 bylo zrušeno růžencové bratrstvo, nadále již nebyl dosazován administrátor, ale řádný farář, a následně byla přerušena i vazba na dominikánský řád. Náboženský život však nebyl žádným zásadním způsobem umenšen, byť postrádal barokní pompou. Nadále se konaly poutě, či později v 19. století byly zakládány katolické spolky, které náboženské prostředí rozvíjely.

MINISTERSTVO KULTURY

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV
ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVISŤE V ÚSTÍ NAD LABEM

UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM

UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM
Fakulta filozofická

Výstava vznikla v rámci projektu Dokumentace, digitalizace a prezentace ohroženého kulturního dědictví v příhraniční oblasti severozápadních Čech. Řešitelé: Národní památkový ústav ÚOP v Ústí nad Labem a Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Filozofická fakulta. Projekt byl podpořen v rámci programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI), číslo projektu DF12P010VV009.

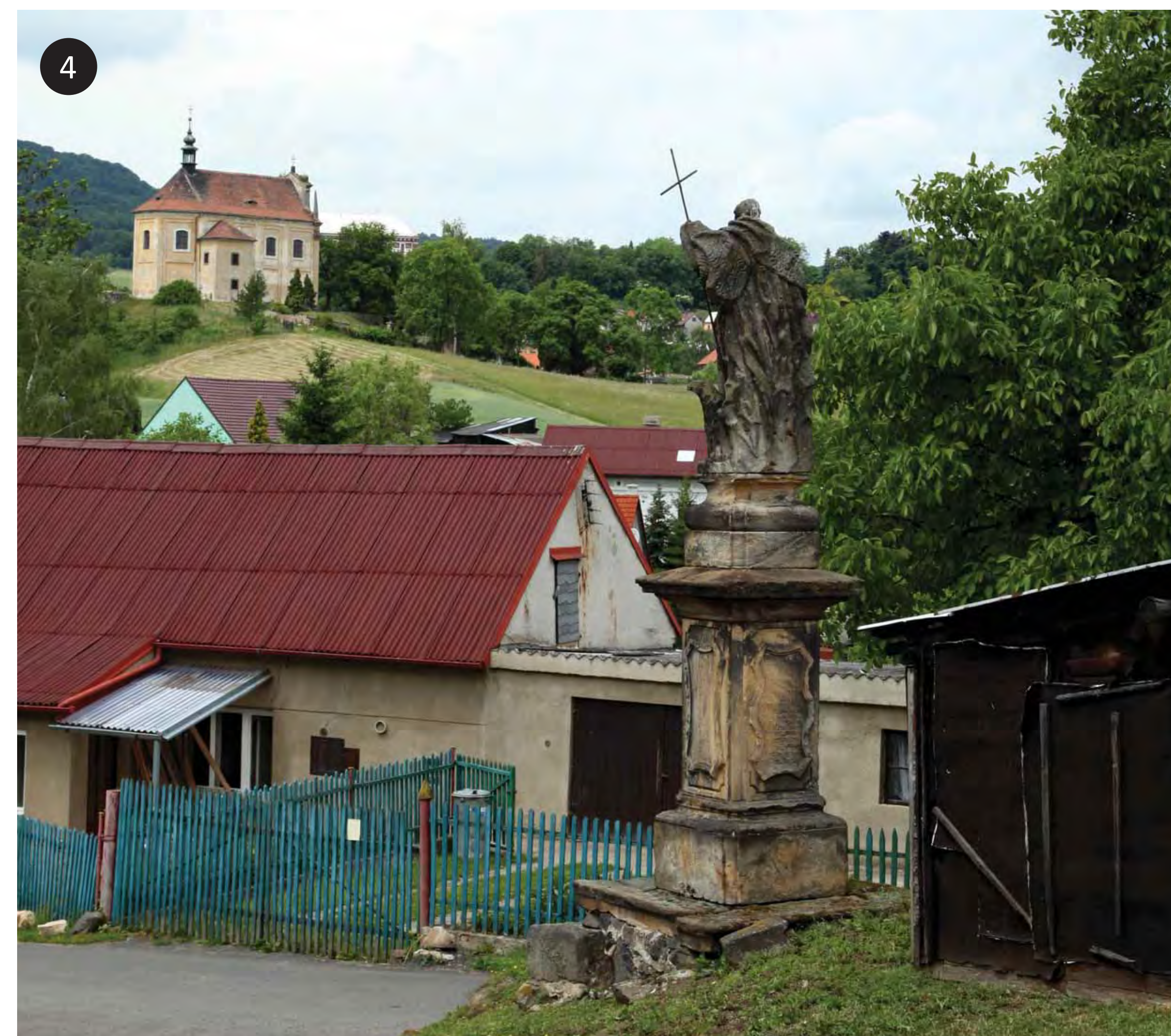

drobné památky

Milešov ve středověku a novověku } HISTORIE » *drobné památky*

Drobné památky jsou neodmyslitelnou součástí členité krajinné scenérie Milešovska a představují odraz náboženského myšlení lidí v období baroka. Nejstarší drobnou památkou byl kamenný sloup sv. Jana Nepomuckého z roku 1705, jehož vznik je důkazem šíření kultu světce dlouho předtím, než byl v roce 1729 kanonizován. Tento sloup stál až do svého zániku ve 2. polovině 20. století uprostřed návsi a patřil k nejstarším památkám tohoto typu v Čechách.

Zasluhou Anny Zikmundy Hrzánové z Harasova (+1730) byly po roce 1711 vystavěny čtyři výklenkové kaple s obrazy svatých, přičemž do dnešní doby se zachovaly pouze dvě. Výběr patronů, sv. Šebestiána, Floriána, Vojtěcha a Jana a Pavla, nebyl náhodný, ale cílený a měl u kaple sv. Šebestiána zajistit ochranu před morem. Další svatí zaručovali dobrou úrodu a ochranu hospodářství. Kaple sv. Šebestiána stála až do roku 1891 u současné školy, čp. 148, uprostřed křižovatky cest do Mlýnců, Velemína a ke kostelu sv. Antonína. Druhá, v roce 1888 zaniklá kaple sv. Floriána se nacházela před domem čp. 76, dnes hospoda U Mušketýra. Kaple sv. Vojtěcha se nachází u křižovatky cest z Milešova na Páleč a na Kocourov, díky necitelnému zásahu ve 2. polovině 20. století se však malířská výzdoba nedochovala. Další dochovanou kaplí je kaple sv. Jana a Pavla stojící na břehu Milešovského potoka severozápadně od zámku mimo současnou síť cest.

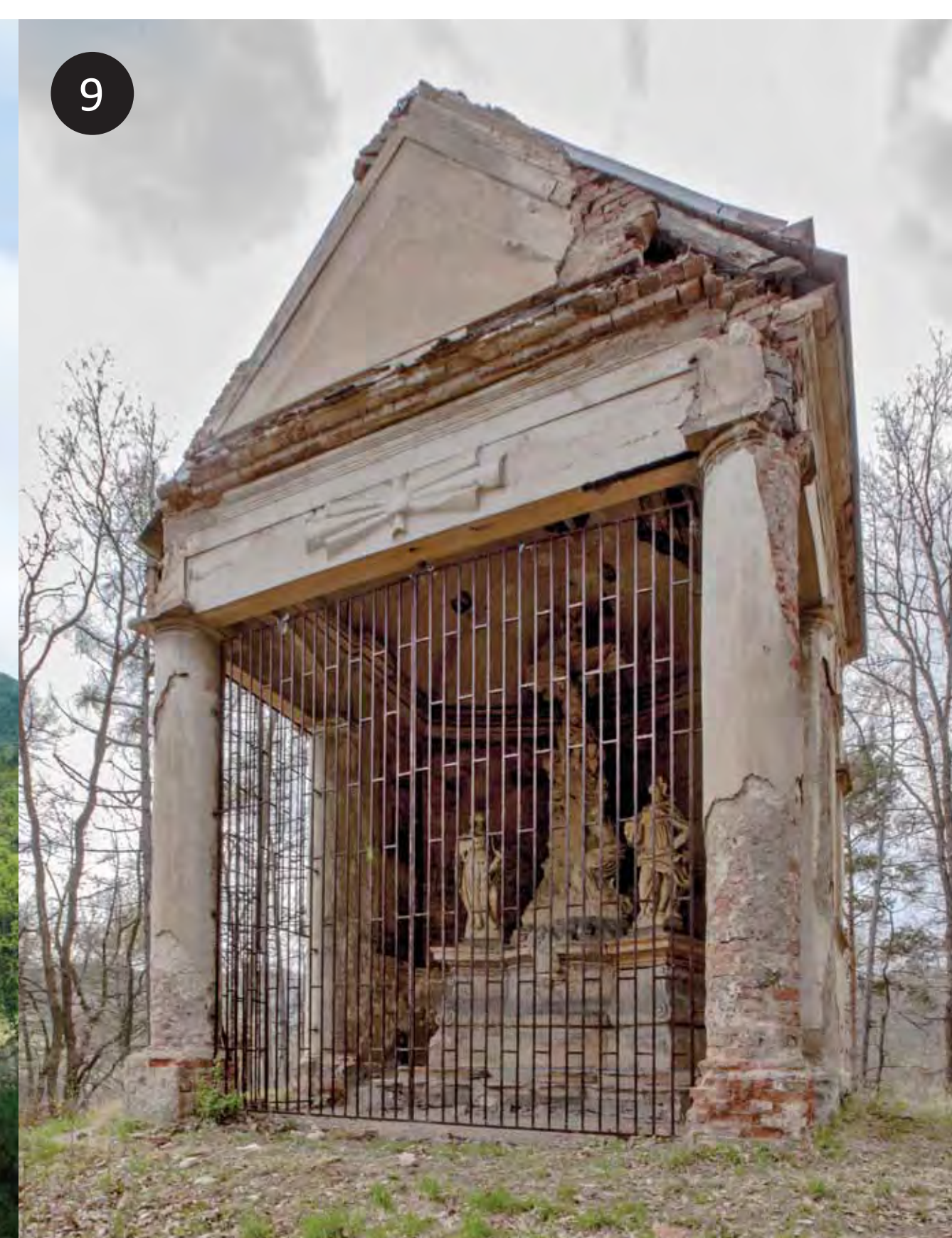
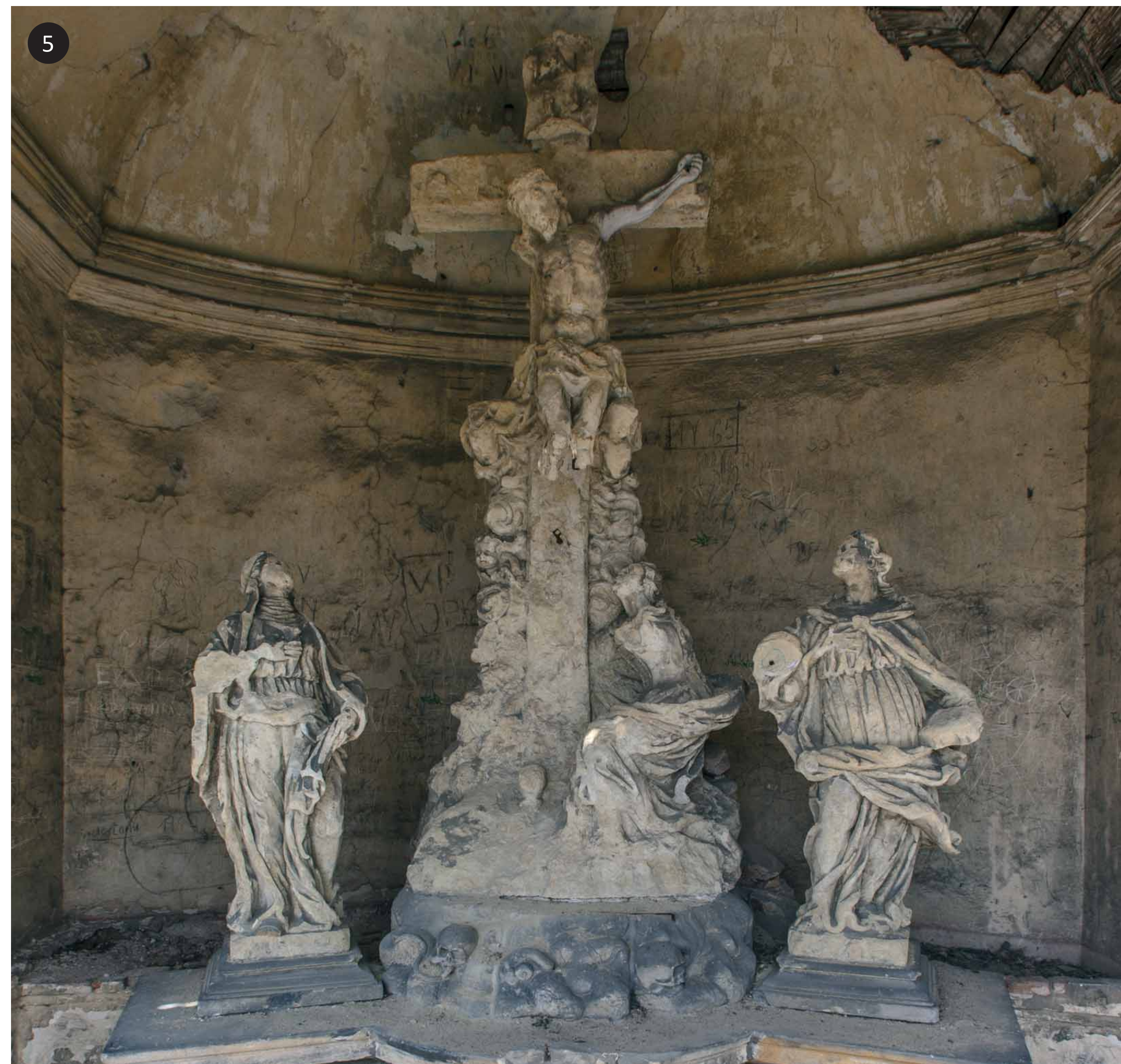
- 1 3D model sochy sv. Antonína Paduánského v Milešově, zapracovali: Zdeněk Marek, Barbora Větrovská 2013.
- 2 Kaple sv. Jana a Pavla v Milešově, foto: Petr Hrubý 2012.
- 3 Podstavec sochy sv. Josefa v Milešově, současný stav bez vrcholové sochy, foto: Petr Hrubý 2014.
- 4 Socha sv. Jana Křtitele v Milešově, celkový pohled s kostelem sv. Antonína Paduánského, foto: Petr Hrubý 2012.
- 5 Sousoší kalvárie v Milešově, detail, foto: Martin Frouz 2013.
- 6 Sousoší sv. Anny v Milešově, foto: Petr Hrubý 2012.
- 7 Dnes zaniklý sloup sv. Jana Nepomuckého v Milešově, pravděpodobně 60. léta 20. století, NPÚ, generální ředitelství Praha, fotoarchiv.
- 8 Socha sv. Prokopa v Milešově, foto: Petr Hrubý 2014.
- 9 Sousoší kalvárie v Milešově, celkový pohled včetně mladší kaple, foto: Martin Frouz 2013.

Na budovatelskou činnost Anny Zikmundy navázal její syn Zikmund Gustav (1698–1760). V rozmezí let 1740–1760 vybudoval v okolí Milešova celkem osm sochařských památek a jedna boží muka. Nejhodnotnější a zároveň nejstarší památkou z tohoto souboru je sousoší kalvárie, které bylo vztyčeno na vršku nedaleko zámeckého parku u cesty na Milešovku. Sousoší je zhotoveno v tradičním provedení, tj. centrální sochou je ukřižovaný Ježíš Kristus, jehož kříž je podpírán vznášejícími se andílky. U paty kříže klečí plačící sv. Máří Magdaléna, po pravici Spasitele je Panna Marie a po jeho levici stojí sv. Jan Evangelista. Později v roce 1841 vystavěl František Hrzán z Harasova (+1842) nad sousoším otevřenou kapli kvůli její ochraně.

Ve 40. letech 18. století byla postavena socha sv. Archanděla Michaela, jejíž podobu a umístění neznáme. Snad s ohledem na úmrtí několika dětí donátora Zikmunda Gustava byly postupně na vyvýšeném sedle mezi horami Lhota a Ostrý, na křižovatce cest na Černčice a Kostomlaty pod Milešovkou a při cestě z Milešova do Černčic vztyčeny sochy sv. Antonína Paduánského, Josefa a sousoší sv. Anny, ochránců a patronů manželství, šťastné rodiny a dětí. Ze sochy sv. Josefa se bohužel dochoval pouze podstavec. Jedná se o poměrně hodnotná díla, patrně z dílny sochaře Johanna Jungmanna.

Další skupina soch a boží muka vznikla o desetiletí později v 50. letech. Zcela bezpochyby to jsou díla méně zkušeného sochaře či dokonce pouze kameníka, který byl postaven před nelehký úkol navázat na práci svého zručnějšího předchůdce. Jedná se o sochy sv. Jana Křtitele na východním okraji osady Mlýnce, sv. Zikmunda (dnes již pouze podstavec) u cesty směrem na Velemín, sv. Prokopa u cesty z Milešova na Lukov. Na samé hranici panství směrem na Kostomlaty pod Milešovkou byla v roce 1760 vystavěna sloupková boží muka k uctění památky Ježíše Krista a jeho matky.

Výstava vznikla v rámci projektu Dokumentace, digitalizace a prezentace ohroženého kulturního dědictví v příhraniční oblasti severozápadních Čech. Řešitelé: Národní památkový ústav ÚOP v Ústí nad Labem a Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Filozofická fakulta. Projekt byl podpořen v rámci programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI), číslo projektu DF12P010VV009.

zámek a sídlo

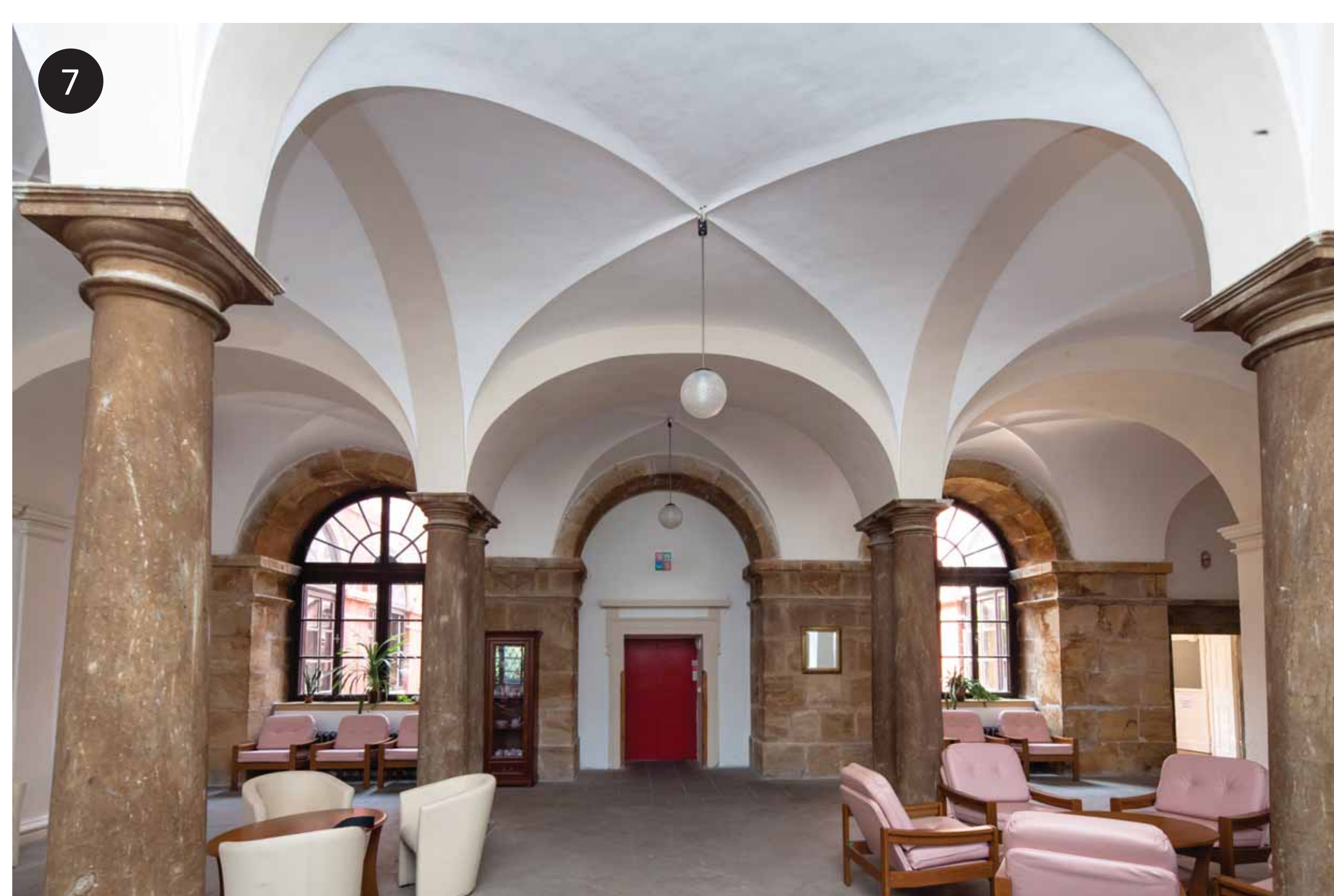
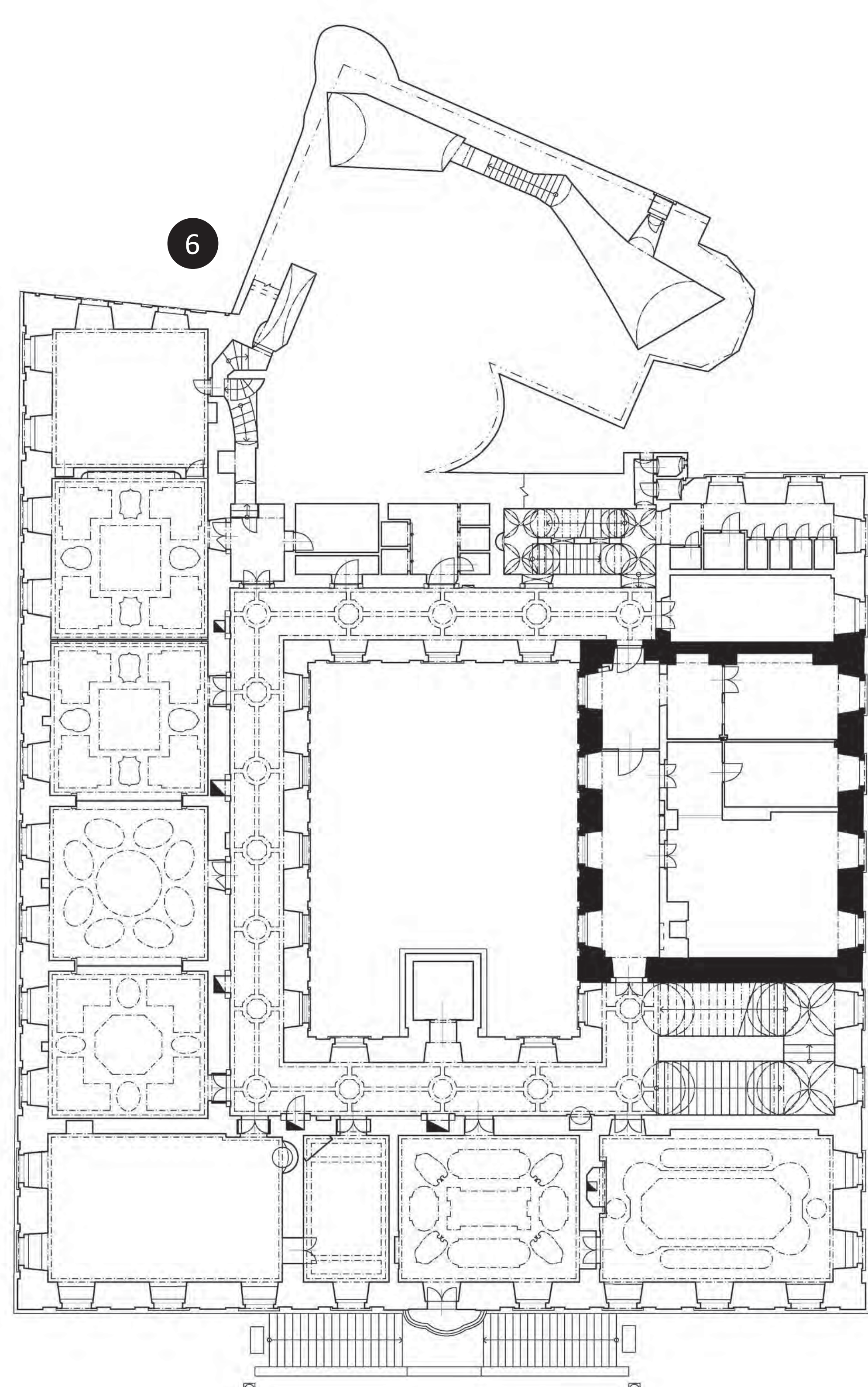
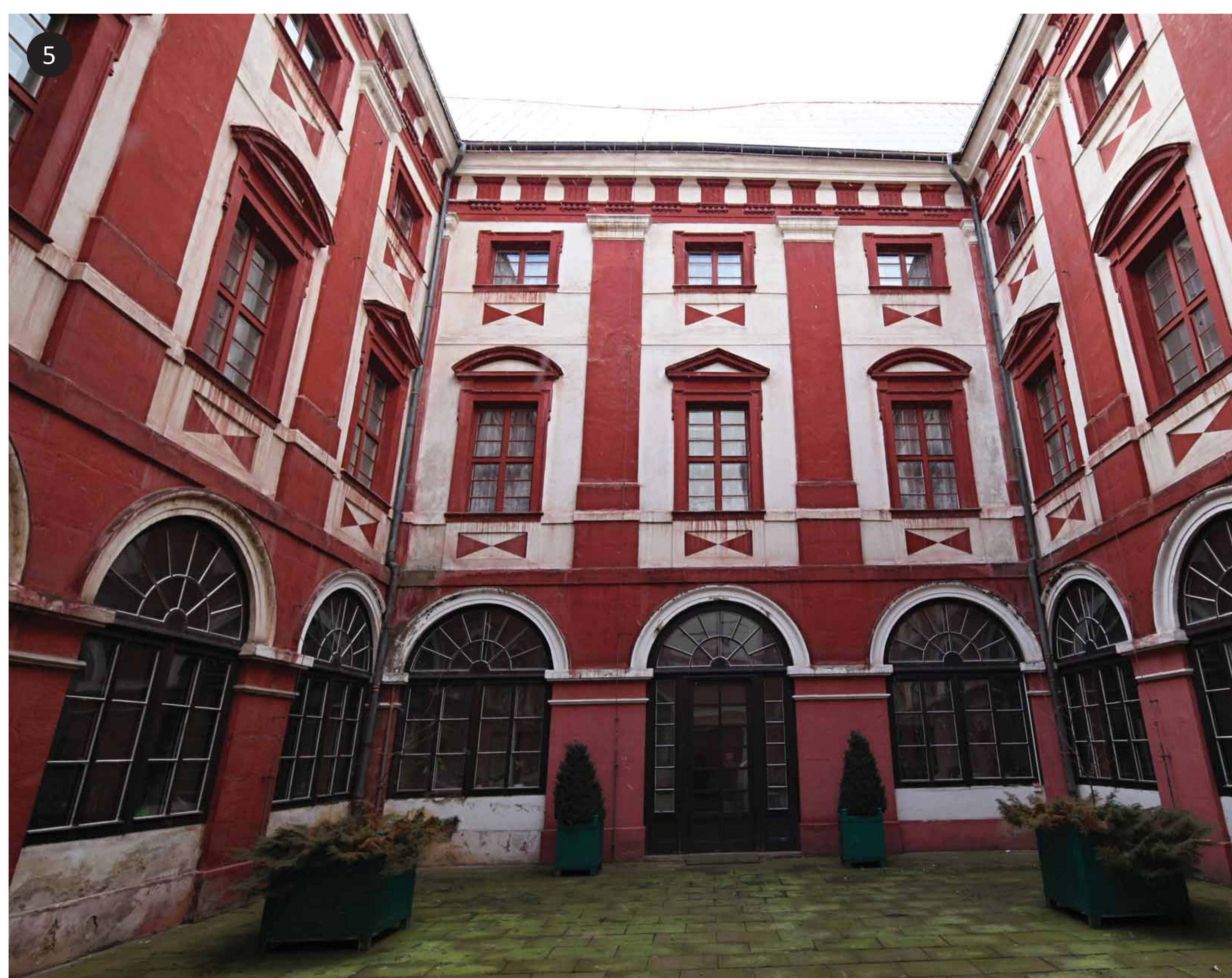
Milešov ve středověku } PAMÁTKY » zámek a vdovské sídlo a novověku

Barokní milešovský zámek je přímým následovníkem milešovského hradu a pozdně renesančního zámku a díky své poloze a historické hodnotě je zároveň i nejvýznamnější památkou obce. Jeho současná podoba je spojena především se jménem Kašpara Zdeňka Kaplíře ze Sulevic, který jej v době svého držení nechal přestavět v rozsáhlou raně barokní rezidenci. K přestavbě milešovského gotického hradu došlo nejpozději za Jiřího Kamarýta Kaplíře ze Sulevic mezi léty 1583–1603. Původní a značně sešlý gotický hrad Milešov byl přebudován v renesanční tzv. starý zámek se dvěma věžemi. Zřejmě za Bohuslava Kaplíře ze Sulevic (†1639) byla tato stavba před rokem 1623 rozšířena k jihovýchodu do nádvoří o druhý chodbový trakt. V závěru třicetileté války sídlo utrpělo značné škody a bylo nutné přistoupit k poměrně nákladným opravám, zahájeným tehdejším majitelem Karlem Kaplířem (†1664) a dokončeným v hrubé stavbě v roce 1657.

Další stavební aktivity připisujeme již Kašparu Zdeňku Kaplířovi (†1686). Po návratu z italského tažení v létě 1660 uzrála v hlavě cílevědomého, vzdělaného a ambiciózního šlechtice myšlenka na zakoupení panství Milešov a na vybudování reprezentativního sídla odpovídajícího jeho postavení úspěšného velitele císařských armádních sborů. Pravděpodobným rokem započetí velkolepé stavby tzv. nového zámku je rok 1662, přičemž hlavní období výstavby jeho západního křídla spadá do druhé poloviny 60. let. Další stavební fáze milešovského zámku probíhala pod vedením architekta Antonia della Porty v 70. a 80. letech 17. století. Do roku 1682 dotvořil Porta dnešní čtyřkřídlovou dispozici zámku a zcela tak změnil celkovou koncepci rezidenčního areálu. Jak je patrné, jeho stavba vycházela ze soudobých vídeňských předloh. Do smrti Kašpara Zdeňka Kaplíře byla realizována i úprava rozhodující části interiérů. Vedle konvolutu pozoruhodných raně barokních štukových stropů stojí za zmínku zejména raně barokní malby v zámecké kapli Anděla Strážce a v někdejší apartmánu Kašpara Zdeňka Kaplíře v patře starého zámku.

Kaplířův dědic Jan Leopold Hrzán z Harasova (†1711) a rovněž jeho syn Zikmund Gustav (†1760) pokračovali v rozvíjení barokního zámeckého areálu, což dokládají především zahradní úpravy a výstavba casina v zámeckém parku. V roce 1715 byla na místě hospodářského dvora dokončena trojkřídlá jednopatrová stavba vdovského zámku ve stylu dynamizujícího baroka s převýšeným středním pavilónem a konkávně promutými kouty křídel pro Annu Zikmunda (†1730), vdovu po Janu Leopoldovi.

Mezi léty 1740–1750 pak probíhaly i další úpravy zámku. Interiér kaple byl doplněn novou štukovou výzdobou, která ale vykazuje nižší umělecko-historickou kvalitu než v případě prvních štuků z 80. let 17. století. Zajímavá je celková ikonografická náplň výzdoby kaple. V kruhových kartuších jsou zde na stropě vyobrazeny polopostavy sv. Augustýna, sv. Jeronýma, sv. Řehoře a sv. Ambrože doplněné o sv. Tomáše Akvinského, což je nutné vnímat jako důkaz vazby milešovských pánů a litoměřického dominikánského konventu. Na stěnách se pak nachází pětice světců, z nichž je možné identifikovat sv. Víta, sv. Václava, sv. Ludmilu, sv. Zikmunda a sv. Jana Nepomuckého. Další využívání zámeckých budov dokresluje drobné rokokové a klasicistní úpravy v interiérech zámku, přestavba sala terreny v roce 1772, krby z 80. let a hudební salónek s rokokovou štukovou výzdobou z 90. let 18. století.

- 1 Starý a nový milešovský zámek od jihovýchodu, foto: Martin Frouz 2014.
- 2 Nástrovní malba bitevní scény (bitva u Milvijského mostu?) v místnosti starého zámku od Giacomo Tencally, zřejmě 1684, foto: Marta Pavlíková 2013.
- 3 Interiér zámecké kaple Anděla Strážného v Milešově, foto: Marta Pavlíková 2013.
- 4 Hlavní průčelí nového milešovského zámku od severovýchodu, foto: Kamil Podroužek 2012.
- 5 Nádvoří milešovského zámku od jihozápadu, foto: Marta Pavlíková 2013.
- 6 Půdorys prvního patra nového zámku a suterénu starého zámku v Milešově s vyznačením zaniklého dvoupodlažního hlavního sálu, zpracoval: Kamil Podroužek 2013.
- 7 Sloupový vestibul v přízemí hlavního křídla nového zámku v Milešově je typickým prvkem zámeckých staveb Antonia Porty, foto: Marta Pavlíková 2013.

Výstava vznikla v rámci projektu Dokumentace, digitalizace a prezentace ohroženého kulturního dědictví v příhraniční oblasti severozápadních Čech. Řešitelé: Národní památkový ústav ÚOP v Ústí nad Labem a Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Filozofická fakulta. Projekt byl podpořen v rámci programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI), číslo projektu DF12P010VV009.

Kostel a zvonice

Milešov ve středověku a novověku

PAMÁTKY » *kostel sv. Antonína Paduánského*

KOSTEL

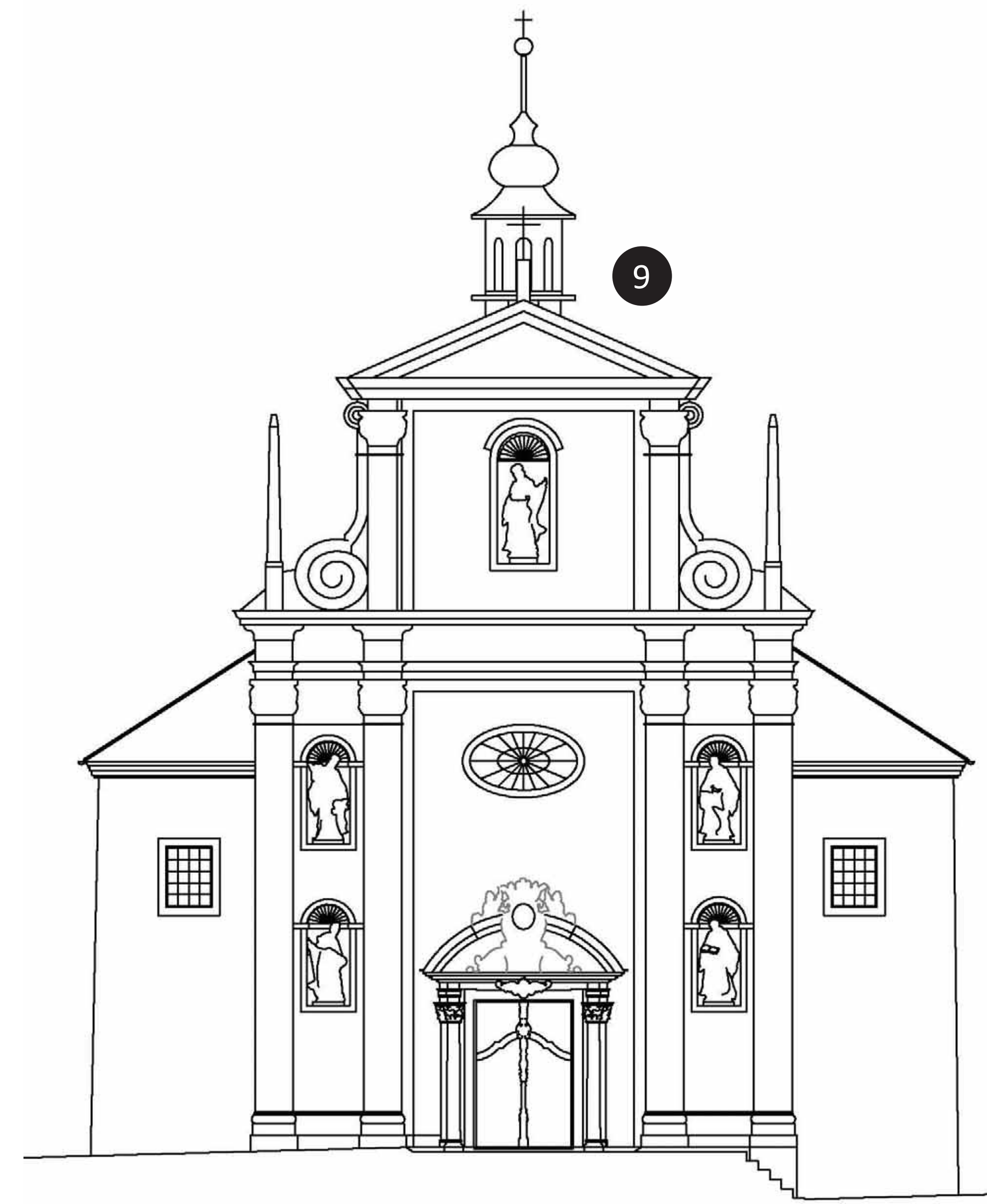
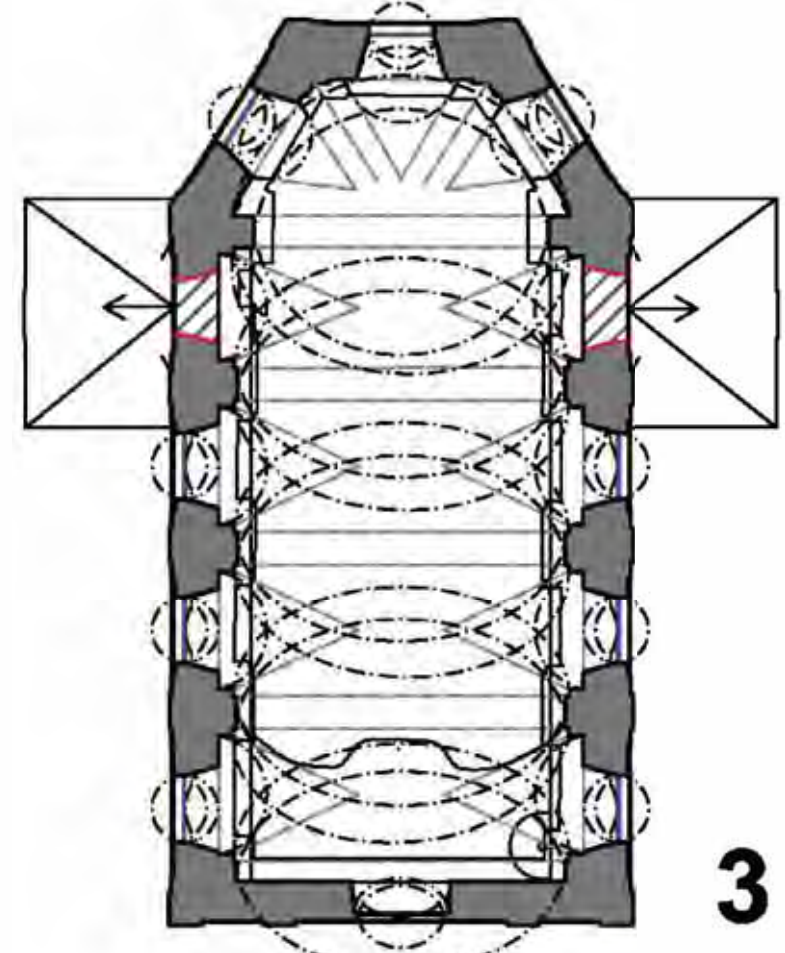
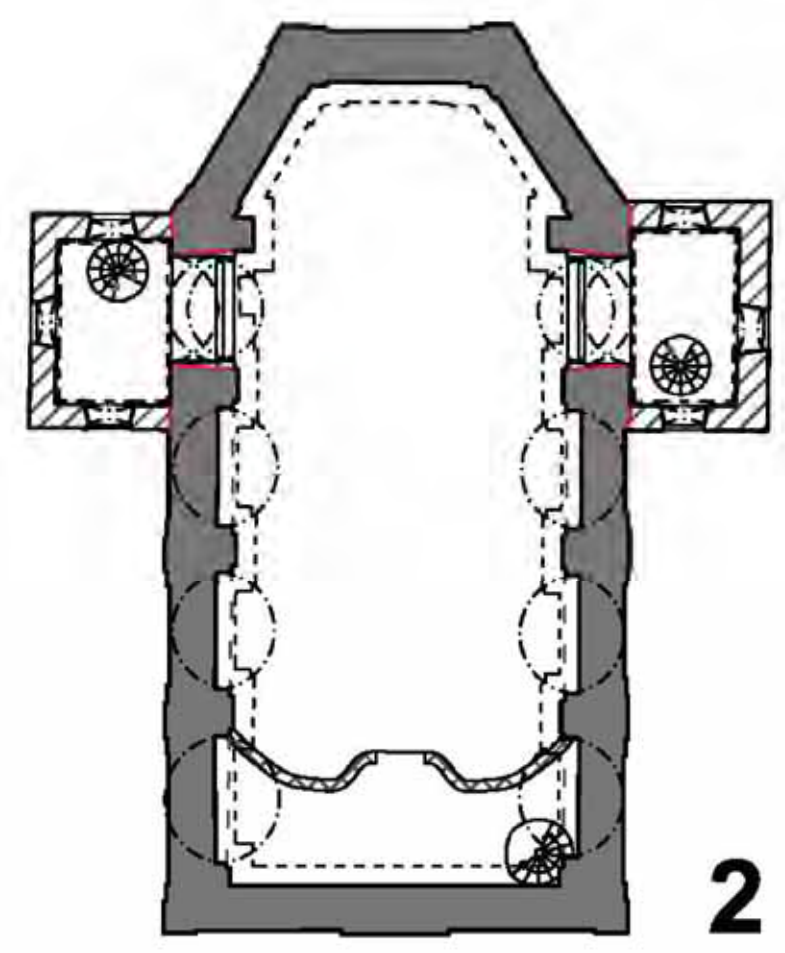
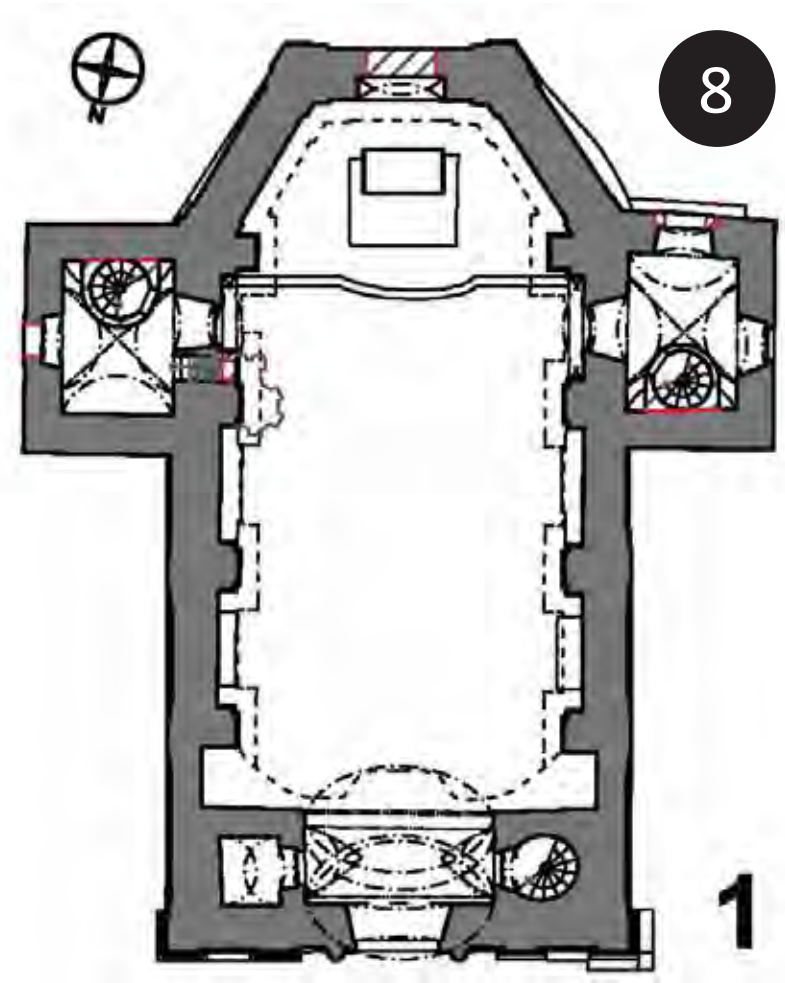
Barokní kostel sv. Antonína Paduánského je vedle zámku druhou významnou památkou Milešova, která díky svému exponovanému umístění vytváří působivou dominantu obce. Jeho historie, stavební vývoj i umělecké a umělecko-řemeslné vybavení z něj činí jednu z nejvýznamnějších sakrálních památek Lovosicka.

I když některé prameny nepřesně naznačují existenci starší sakrální stavby ve středověku, dějiny současného kostela je možné psát až od roku 1669, kdy byl za přítomnosti majitele milešovského panství Kašpara Zdeňka Kaplíře ze Sulevic (†1686) osazen základní kámen milešovského chrámu Páně. Trvalou připomínkou této významné události byla dnes již nedochovaná stříbrná tabulka opatřená pamětním nápisem. Stavbu kostela o jedenáct let později dokončil patrně Antonio della Porta. Kostel vysvětil druhý litoměřický biskup Jaroslav František Ignác ze Šternberka dne 1. září 1680. Výběr kostelního patrona nebyl jistě náhodný. Antonín Paduánský patřil k oblíbeným světcům Kašpara Zdeňka Kaplíře. S jeho kultem se mohl přímo setkat za svého pobytu v severní Itálii v letech 1649–1660, doložena je také jeho návštěva Padovy v roce 1678. Bez zajímavosti není ani skutečnost, že světcovo jméno několikrát určil jako vojenské heslo při proslulém hájení Vídně proti Turkům v roce 1683.

Svou podobou kostel náleží do skupiny raně barokních bezvěžových jednolodních kostelů, z nichž za nejstarší na našem území bývá považován pražský kostel Neposkvrněného Početí Panny Marie, klášterní kostel irských františkánů – hybernů z let 1653–1659. Hlavní průčelí kostela se obrací k severu a je pojednáno v kolosálním římsko-iónském stylu. Nad vstupem do kostela se nachází druhotně osazený pískovcový erb se znakem Kašpara Zdeňka Kaplíře drženy dvěma štítonoši. V nikách jsou umístěny sochy pěti českých zemských patronů – sv. Vojtěcha, Prokopa, Václava, Ludmily a Víta. Unikátní je i interiér kostela, kterému dominuje hlavní oltář. Jedná se o rozměrnou portálovou architekturu s dvojicí korintských sloupů provedenou v hnědozlaté polychromii. Mimořádně cenné oltářní plátno od slavného malíře Johanna Heinricha Schönfelda, zachycující vidění sv. Antonína Paduánského, ve kterém se světci zjevila P. Marie s malým Ježíškem, bylo bohužel v roce 1996 odcizeno. Součástí kostela je také krypta, budovaná pro Kašpara Zdeňka Kaplíře ze Sulevic, který byl posledním příslušníkem rodu. Krypta se pak stala i rodovou nekropolí Hrzánů z Harasova, kteří milešovské panství zdědili.

ZVONICE

Ve svahu, v těsném sousedství kostela sv. Antonína Paduánského stávala na dodnes patrně kamenné podezdívce dřevěná hranolová zvonice. Byla přístupná přes úzkou soutku z presbytáře kostela samostatným vstupem v jeho zadním průčelí. Vstup je dnes zazděn a do niky za oltářem je vložena bedněná klasicistní zpodědnice. Pravděpodobně z let 1877 a 1878 pochází fotografie Ferdinanda Ullricha, na které je zvonice zachycena ještě s polygonální vížkou s cibulovou střechou. Tři její zvony, zrekvírované během první světové války, nesla nezávislá vzpěradlová konstrukce. Největší zvon nechal v roce 1679 ulít Zdeněk Kašpar Kaplíř v dílně Fridricha Schönfeldta na Starém Městě pražském. Střední zvon byl zasvěcen sv. Janovi a sv. Pavlovi a nejmenší zvon sv. Vavřinci, oba byly zavěšeny a požehnány 21. března 1707. Zvonice v průběhu 20. století chátrala a v roce 1984 došlo k jejímu zřízení.

- ◀ šedivé zdivo: 1669–1680
- ◀ šrafované zdivo: 1730
- ◀ poprsnice hudební kruchty 1770

- Milešovský kostel sv. Antonína Paduánského od severovýchodu, foto: Antonín Kadlec 2012.
- Prostorový model hypotetické podoby vnitřní konstrukce zvonice, zpracoval: Jan Horák 2013.
- Petr Starý při procházce po zvonové stolici, z filmu Věry Plívové-Šimkové Páni Kluci z roku 1975.
- Kostel sv. Antonína Paduánského a zvonice v podobě před opravou její střechy, při níž pozbyla vížku, foto: Ferdinand Ullrich před 1877.
- Socha sv. Vojtěcha na průčelí kostela sv. Antonína Paduánského, kolem 1680, foto: Jakub Pátek 2011.
- Hlavní oltář z roku 1686, stav před rokem 1991, NPÚ ÚOP v Ústí n. L., fotoarchiv, inv. č. 35193.
- Schodiště vedoucí ke kostelu sv. Antonína Paduánského, foto: Martin Frouz 2014.
- Půdorys kostela ve třech výškových úrovních, s vyznačením stavebně historického vývoje, zpracoval: Kamil Podroužek 2013.
- Severní průčelí kostela sv. Antonína Paduánského, stavební zaměření stávajícího stavu, zpracovali: David Skalický a kol. 2011.

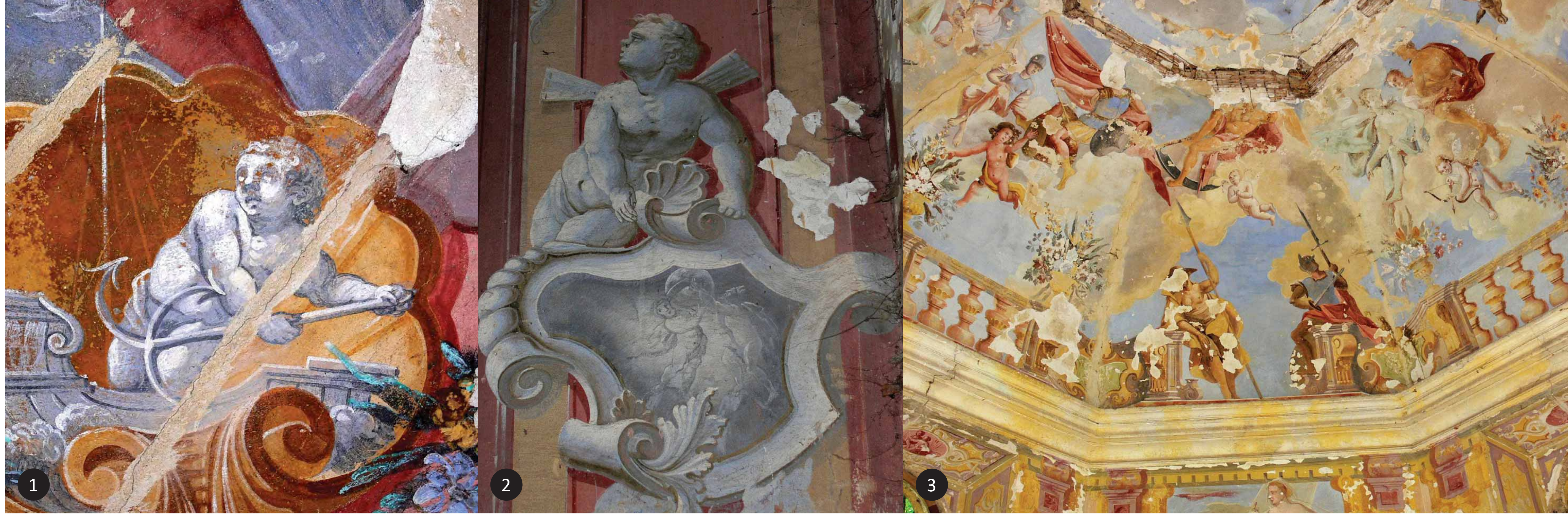

Výstava vznikla v rámci projektu Dokumentace, digitalizace a prezentace ohroženého kulturního dědictví v příhraniční oblasti severozápadních Čech. Řešitelé: Národní památkový ústav ÚOP v Ústí nad Labem a Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Filozofická fakulta. Projekt byl podpořen v rámci programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI), číslo projektu DF12P010VV009.

CASINO

Milešov ve středověku } PAMÁTKY » *casino a zahrada* a novověku

Zámecký park krajinného typu v Milešově se rozkládá v místě starší zahrady, jejíž založení není zcela vyloučeno již v renesanci, kdy zahrada symbolizovala návrat k přírodě. V této době se začínají dřívější, zdmi uzavřené zahradní prostory v těsné blízkosti šlechtických sídel otevírat do okolní krajiny s důrazem na jejich zapojení do přirozeného terénu prostřednictvím logicky uspořádaných architektonických ploch, záhonů a cest. V tomto duchu tak můžeme ještě na starých mapách z 19. století nalézt v milešovském parku dobře patrnou protáhlou osu, jejíž pomyslný začátek nalézáme před hlavním průčelím zámku a konec před stupňovitými terasami, které dodnes určují základní charakter uměle vytvořeného terénu parku.

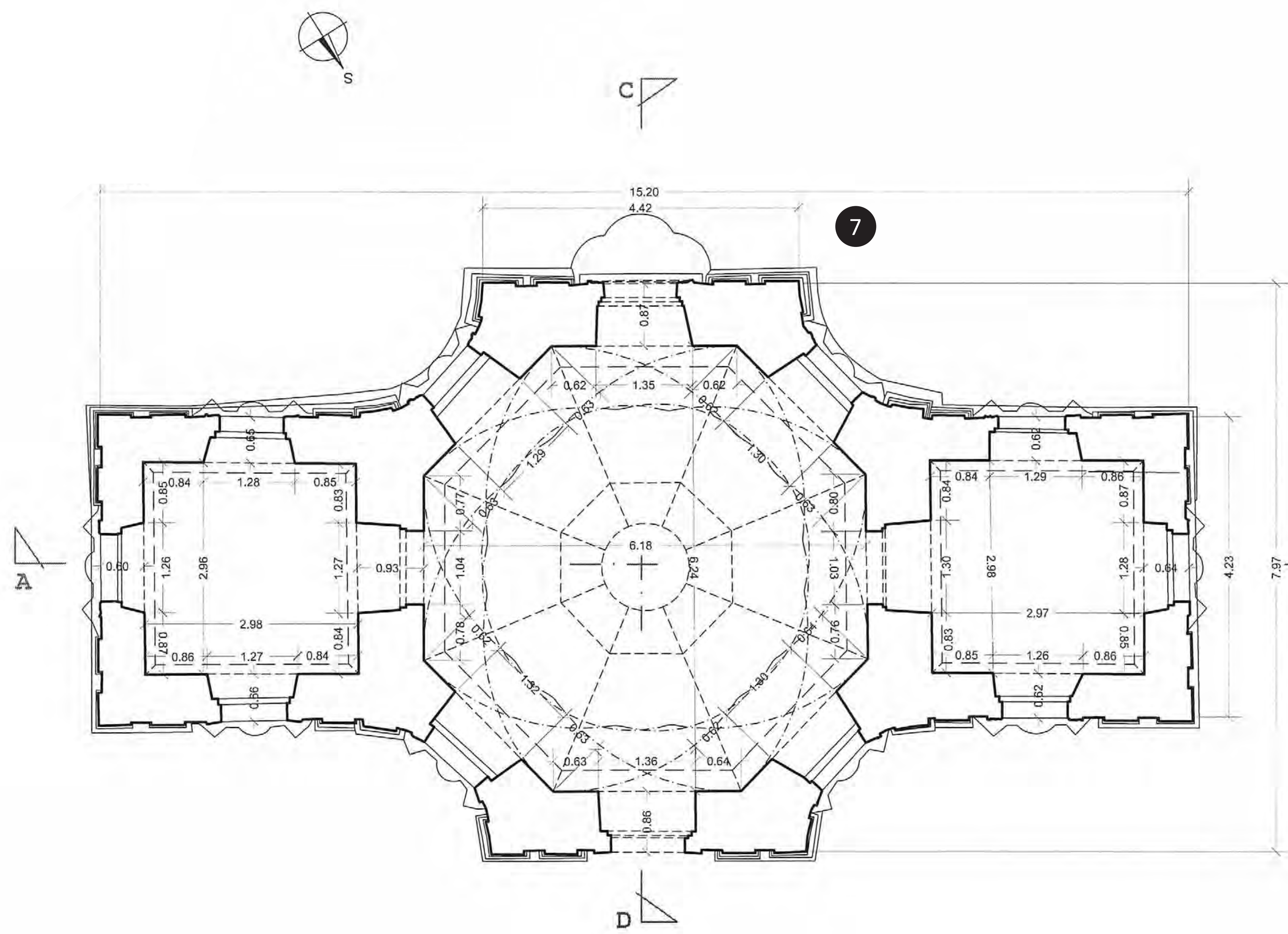
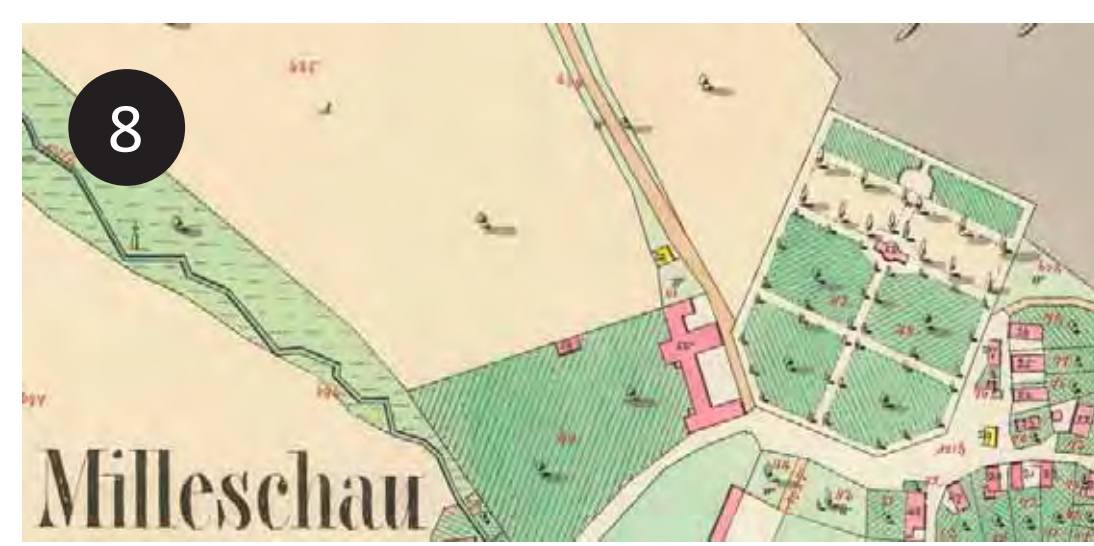
- 1 Putto s kotvou (1739), detail nástropní malby východní retrády, foto: Jakub Pátek 2010.
- 2 Herkules přebírá od Atlanta nebeskou klenbu (1739), detail nástropní malby západní retrády, foto: Jakub Pátek 2010.
- 3 Interiér střední části casina v Milešově, část nástropní výmalby, foto: Jakub Pátek 2010.
- 4 Sala terrena v zahradách zámku v Mnichově Hradišti, pohled od zámku, foto: Táša Šimková 2011.
- 5 Interiér střední části casina v Milešově s relikty nástěnných maleb, stav v roce 1995, NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem, fotoarchiv, inv. č. 110417.
- 6 Pohled na milešovské casino z úpatí kopce Šibeník, foto: Táša Šimková 2011.
- 7 Půdorys hlavního prostoru casina v Milešově, zpracovali: Hana Ptáčková, Kamil Podroužek 2012.
- 8 Výřez z císařského povinného otisku mapy stabilního katastru Milešova se situací barokní zahrady v roce 1843, Ústředním archivem zeměměřičství a katastru, Mapy stabilního katastru, Milešov, ev. č. 4650-1.

První zásah do předpokládané renesanční úzké zahrady na protáhlé ose lze očekávat ve spojitosti s přestavbou zámku v Milešově za Kašpara Zdeňka Kaplíře ze Sulevic mezi lety 1662–1676. Z tohoto období pocházejí dodnes soliterně dochované buky na okraji louky pod pavilonem. Kultivace zahrady a jejího okolí pokračovaly na přelomu 17. a 18. století za Hrzánů z Harasova. Nejvýraznějším zásahem do podoby zahrady se však nestalo další rozšíření zeleně, ale výstavba a následná výzdoba drobné zděné stavby umístěné v závěrové části staré renesanční zahrady na první zvýšené terase. Stavba je tradičně označována jako glorieta či zahradní pavilon, typově však odpovídá italskému casinu. To je určeno především podobou půdorysu, kdy je k výrazně vyššímu centrálnímu sálu polygonálního tvaru po stranách připojena dvojice drobných, nižších vedlejších sálků, nejčastěji čtvercového tvaru. Centrální sál obvykle sloužil k hudebním produkcím během pobytu panstva v zahradě, proto bývá označován také jako sala terrena, postranní sálky se využívaly k odpočinku a konverzaci, k čemuž odkazuje také jejich název retrády. Často byl jeden sál určen ženské části společnosti a druhý mužské, tomu také obvykle odpovídala výzdoba a výmalba sálků, v Milešově však takového rozdělení nenacházíme.

Jak naznačují písemné prameny, došlo k výstavbě casina v Milešově v rozmezí let 1701–1708 z popudu tehdejšího majitele panství Jana Leopolda Hrzána z Harasova. Autora návrhu stavby přímo z pramenů neznáme, avšak na základě porovnání milešovského casina s ostatními obdobnými zahradními stavbami u dalších českých zámků docházíme ke zjištění, že typově i formálně je milešovskému casinu nejbližší sala terrena vystavěná podle plánů Marca Antonia Canevalla v zahradě zámku v Mnichově Hradišti patřícího Valdštejnům. Markantní podobnost s mnichovohradištskou stavbou a vzájemné vztahy Hrzánů a Valdštejnů nabízejí úvahu, zda je možný přenos Canevalla návrhu do Milešova, navíc uvážíme-li, že Canevallo pracoval pro Valdštejny také na zámku v nedalekém Duchcově.

Na konci 30. let 18. století bylo casino obohaceno novou malířskou výzdobou kompletně pokrývající všechny zdi a stropy. Jejím autorem byl litoměřický malíř Josef František Čech. Vedle pestré škály dekorativních motivů zahrnujících iluzivní architektonické prvky zde dominantní roli hrály četné figurální výjevy čerpající z antické mytologické tradice. Hlavním tématem je oslava ctností a hrdinských činů vztažená zde nepochybně k osobě Gustava Zikmunda Hrzána (1698–1760). I když je ikonografický program velmi bohatý, tak umělecké provedení maleb je spíše průměrné. Současný stav dochování bohužel odpovídá dlouhodobě špatnému stavu objektu.

Výstava vznikla v rámci projektu Dokumentace, digitalizace a prezentace ohroženého kulturního dědictví v příhraniční oblasti severozápadních Čech. Řešitelé: Národní památkový ústav ÚOP v Ústí nad Labem a Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Filozofická fakulta. Projekt byl podpořen v rámci programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI), číslo projektu DF12P010VV009.

PIVOVAR a dvůr

Milešov ve středověku } PAMÁTKY » *pivovar a hospodářský dvůr*
a novověku

PIVOVAR

První písemná zmínka o pivovaru a sladovně v Milešově pochází z roku 1603, v tomto roce vznikla tržbová smlouva obsahující seznam budov a zařízení. V první vývojové fázi, která proběhla v období baroka, byla postavena podlouhlá budova sladovny v jižní části areálu. Na sladovnu ze severu nasedala menší stavba, která sloužila zřejmě jako varna. Nově v této fázi vznikla ještě budova v severovýchodním rohu areálu. Její funkce bohužel není známa, ale lze se domnívat, že se jednalo o starší ledárnu. Jižně od ní stála další menší budova. Mezi těmito dvěma budovami byla brána do areálu pivovaru. Zřejmě až ve druhé vývojové fázi byla k varně přistavěna budova, jejíž funkci lze určit na základě několika dobových pohlednic. Na panoramatu pivovaru pod zámek, vpravo od střechy hvozdu je znatelná střešní nástavba typická pro budovu chladného hospodářství. Ta se začala objevovat ve druhé polovině 19. století, kdy byla zřejmě postavena i v Milešově.

Třetí vývojová fáze se projevila výstavbou budovy lednice, která zapadala do kontextu pivovarských dějin po přelomu 19. století, kdy se začalo přecházet ze svrchního na spodní kvašení. Tato technologická změna přinesla moderní typ piva, které ovšem pro své kvašení potřebovalo nižší teploty. Konec pivovaru v Milešově nastal zřejmě v roce 1902 a poslední výstavy se mohly pohybovat kolem 2 500 hl ročně. Z Milešovského pivovaru se do současnosti dochoval pouze pivovarský rybník, torzo původní budovy se sklepy a části objektu, které jsou dnes přestavěné na rodinné domky.

HOSPODÁŘSKÝ DVŮR

Milešovský hospodářský dvůr je situován přibližně 120 m jihovýchodním směrem od budovy zámku. Nejstarším obdobím stavebního vývoje je doba předbarokní. Z archivních pramenů z let 1407, 1548 a 1604 vyplývá, že nejstarší hospodářský dvůr byl situován vedle zámku, tedy na místě dnešního čp. 47. Nejstarší bezpečně datované části stavby pocházejí až z počátku 18. století. V rámci dnešního dvora můžeme identifikovat budovu sýpky v jihovýchodním rohu, jejíž zdvo, respektive jeho části jsou patrně starší než strop. Spadaly by tak do doby, kdy Karel Kašpar Kaplíř ze Sulevic (†1664) zahájil přestavbu dvora, kterou dokončil zřejmě až nový nabyvatel Kašpar Zdeněk Kaplíř (†1686) po roce 1664.

Úpravy ve 2. polovině 20. století souvisí se změnou vlastnických poměrů. Od roku 1952 zde fungoval státní statek, což stejně jako v mnoha jiných případech vedlo k naprosté devastaci objektu. Na konci 90. let byl areál zcela opuštěn a proces chátrání se stále zrychluje. Střechy stodol a kolny se zřítily a stejný osud čeká zřejmě v blízké době i sýpku.

1 Brána hospodářského dvora v Milešově se sochou sv. Notburgy, foto: Kamil Podroužek 2012.

2 Pohled na zámek v Milešově a budovu staršího pivovaru s dochovaným patrem a střechou, Antonín Levý, V Milešově, asi 1892.

3 Současný pohled na zřícenou část přízemí budovy pivovaru v Milešově, foto: Tereza Fišarová 2014.

4 Fotografie zachycující bránu pivovaru a budovu sladovny s věžovým hvozdem v Milešově, neznámý autor.

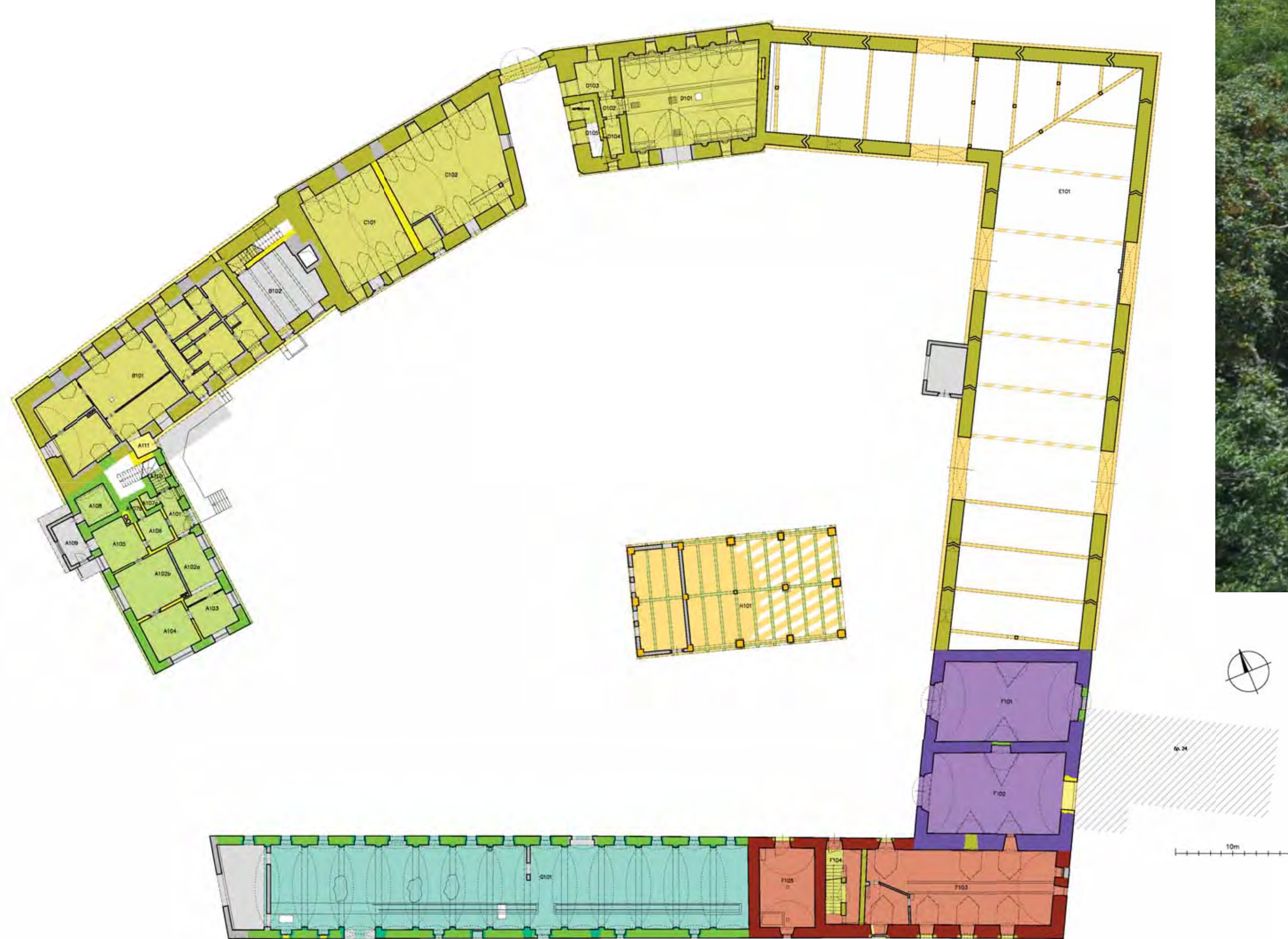
5 Fotografie z roku 1988 zachycuje objekt pivovarské lednice, čp. 88, v Milešově a dosud stojící přílehlou budovu předpokládané varny, NPÚ ÚOP v Ústí nad Labem, fotoarchiv.

6 Půdorys přízemí hospodářského dvora v Milešově, čp. 74, s vyhodnocením stavebního vývoje, zaměřili: Jan Horák, Martin Medek, David Skalický a kol. 2012, stavebněhistorická analýza: Jan Pešta, Michal Profant 2014.

7 Pohled na hospodářský dvůr, čp. 74, od milešovského zámku, foto: Kamil Podroužek 2013.

- HYPOTETICKÁ NEJSTARŠÍ STAVEBNÍ ETAPA (17. STOLETÍ?)
- BAROKNÍ - STAVBA SÝPKY (1707d)
- VRCHOLNÉ BAROKNÍ - STAVEBNÍ ÚPRAVY SÝPKY (PO 1756d) A SEVERNÍ KŘÍDLA S BRÁNOU (1758d)
- KLASICISTNÍ - JIŽNÍ KŘÍDLO (1810d), OBYTNÁ BUDOVA (1824d) A KOLNA (1825d)
- POZDNĚ KLASICISTNÍ - ÚPRAVY JIŽNÍHO KŘÍDLA (1862d)
- EKLEKTICKÉ - STODOLY (1888d)
- PŘESTAVBA NA POČÁTKU 20. STOLETÍ - PŘEDEVŠÍM SEVERNÍ KŘÍDLO (1904d)
- NOVODOBÉ ÚPRAVY VE DRUHÉ POLOVINĚ 20. A NA POČÁTKU 21. STOLETÍ

6 Označení „d“ u datace značí dendrochronologickou analýzu získané vročení; nemusí se jednat o přesnou dobu výstavby. Hypotetické časové zařazení je značeno mřížkou. Konstrukce a části staveb recentně zaniklé před dokumentací jsou značeny širokou šrafovou.

Výstava vznikla v rámci projektu Dokumentace, digitalizace a prezentace ohroženého kulturního dědictví v příhraniční oblasti severozápadních Čech. Řešitelé: Národní památkový ústav ÚOP v Ústí nad Labem a Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Filozofická fakulta. Projekt byl podpořen v rámci programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI), číslo projektu DF12P010VV009.

